

INSTYTUT GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ I KOMUNALNEJ
LABORATORIUM KOMPUTEROWE

Ekorozwój gmin Suwalszczyzny - studium szans w
perspektywie europejskiej i regionalnej

Mgr Jarosław Sarul

KONSULTACJA DLA STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

*ZAŁĄCZNIK NR 7
DO UCHWAŁY NR XIX/96/08
RADY GMINY BAKALARZEWO
Z DNIA 22 LIPCA 2008 ROKU
w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków
zagospodarowania przestrzennego gminy Bakalarzewo*

WARSZAWA MAJ 1998

SUWAŁKI 2006 - 2008 r.

Spis treści

1. PERSPEKTYWA EUROPEJSKA

Wstęp

Jakie zmiany w rolnictwie i na obszarach wiejskich spowoduje integracja europejska?

- Polityka rolna
- Polityka regionalna
- Polityka środowiskowa

2. PERSPEKTYWA REGIONALNA - ZIELONE PŁUCA POLSKI

3. EKOROZWÓJ SZANSĄ GMIN SUWALSZCZYZNY W UNII EUROPEJSKIEJ

Słowniczek

Spis najważniejszych aktów prawnych

Spis literatury

Warszawa, Suwałki, maj 1998

1. PERSPEKTYWA EUROPEJSKA

Wstęp

Szkoda, że tak mało mówi się w Polsce konkretnie na temat spraw o znaczeniu naprawdę istotnym dla każdego rolnego gospodarstwa w Polsce - polityki rolnej Unii Europejskiej i polityki regionalnej dotyczącej obszarów wiejskich.

Stoję na stanowisku, że szeroka problematyka związana z ekologią w rolnictwie nie może być ograniczana do wąskiej problematyki i wąskiego środowiska związanego z EKOLANDEM.

Obecnie na te cele Unia Europejska przeznaczająca około 2/3 swego budżetu. Gdyby dzisiaj zastosować zasady dofinansowywania rolnictwa Unii Europejskiej w Polsce rolnictwo nasze uzyskało by, według ostrożnych szacunków, kilka miliardów dolarów dotacji rocznie. Było by

to około 1/10 całego budżetu rolnego Unii. Na każdą gminę w Polsce przypadłoby rocznie kilkaset tysięcy dolarów.

Rzecz jasna polityka rolna Unii ulega zmianom, ciężar dotacji dla rolnictwa jest powszechnie krytykowany jako zbyt wysoki i nie ma szans na to by rolnictwo polskie uzyskało aż tak wielką pomoc.

W systemie polityki rolnej Unii Europejskiej poza mechanizmami o charakterze powszechnym, wielkie znaczenie mają różnego rodzaju dobrowolne programy pomocy. Są programy dla młodych rolników, dla producentów zdrowej żywności, dla rolników chcących zalesić część gospodarstwa, lub posadzić żywopłot, albo tych którzy chcą przejść na wcześniejszą emeryturę. etc. Te dobrowolne programy prowadzone są na podstawie trzech rozporządzeń Unii Europejskiej 2078/92 o metodach produkcji rolnej zgodnej z wymogami ochrony środowiska i ochrony krajobrazu, 2079/92 o wcześniejszych emeryturach i 2080/92 o zalesianiach. Stanowią one ok. 6% budżetu rolnego Unii.

Skuteczne korzystanie z tych dobrowolnych programów wymaga pewnej aktywności ze strony zainteresowanych, umiejętności przygotowania odpowiednich wniosków i opracowywania planów związanych z tymi programami.

Wydaje się, że już obecnie rolnicy winni być informowani na ten temat i podnosić swe kwalifikacje i poziom wiedzy w zakresie, by za kilka lat nie być zaskoczonymi nową sytuacją. Rolnicy w naszym Kraju ze względu na walory przyrodnicze wielu regionów Polski, mogą szczególnie dużo skorzystać na wprowadzeniu tzw. funduszy ekologiczno-rolniczych.

O ile przepisy fito-sanitarne czy weterynaryjne Unii Europejskiej zostaną zachowane w swym kształcie obecnym, lub niewiele zmodyfikowane, o tyle instrumenty rynku rolnego ulegną prawdopodobnie liberalizacji i przystosowywanie się Polski do nich, skoro zostaną zmienione, nie jest być może sensowne.

Faktem jest, że do 1992 roku, który jest przełomową datą w rozwoju Wspólnej Polityki Rolnej UE, stosowane w Unii mechanizmy ukierunkowane na maksymalizację produkcji doprowadziły do znacznej czasami nieodwracalnej dewastacji wielu regionów Unii np.: Holandii czy Bretanii, powszechnego zanieczyszczenia wód gruntowych azotynami następstwa nadmiernie intensywnej produkcji zwierzęcej i przenawożenia; erozji genetycznej, zubożenia różnorodności biologicznej na poziomie genowym, gatunkowym i krajobrazowym. Jednak w 1992 roku na podstawie tzw. plan Mc Sharrego kierunek polityki rolnej uległ istotnej zmianie. Priorytetem uczyniono zrównoważony rozwój i tzw. wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich. W polityce rolnej coraz większą rolę odgrywają aspekty ekologiczne, społeczne i przestrzenne. Proces reformy Wspólnej Polityki Rolnej będzie kontynuowany w związku z nowymi negocjacjami Światowej Organizacji Handlu. Jak wiadomo w 1999 roku rozpoczynają się negocjacje nowej rundy Światowej Organizacji Handlu (WTO), gdzie będą podniesione sprawy polityki rolnej UE, która w dotychczasowym kształcie jest sprzeczna z zasadami WTO. Zgodnie z Fair Act USA będą tolerować obecny protekcjonizm i dotacje polityki rolnej UE, w obecnym kształcie do 2004 roku. Okres zmian polityki rolnej i strukturalnej Unii, nałoży się więc na okres wstępowania Polski do Unii.

Podsumowując zmiany polityki rolnej Unii w kierunku liberalizacji i wielofunkcyjnego rozwoju wsi będą ułatwiać proces integracji polskiego rolnictwa i pomagać w rozwiązywaniu korzystając z instrumentów finansowych i prawnych Unii społeczne i środowiskowe problemy polskiego rolnictwa. O ile bowiem przewidywana jest reforma polityki dopłat związanych z produkcją i funduszy strukturalnych, o tyle mechanizmy ukierunkowane na rozwiązywanie problemów społecznych i środowiskowych, jako niezwiązane z ograniczeniami WTO, będą rozwijane.

Już obecnie trwają prace nad wypracowaniem sposobów adaptacji funduszy strukturalnych Unii. Wśród nich są instrumenty ukierunkowane na rozwiązywanie problemów środowiskowych, związanych z zalesieniami i wcześniejszymi emeryturami na rolników (rozporządzenia Unii EEC/2078/92, EEC/2079/92, EEC/2080/92)..

Jakie zmiany w rolnictwie i na obszarach wiejskich spowoduje integracja europejska?

Wiedza dotycząca integracji europejskiej jako całości a szczególnie sytuacja obszarów wiejskich, jest prawie nieznaną mieszkańcom polskiej wsi. W dyskusjach na ten temat w prasie i telewizji dominują powtarzane do znudzenia komunały i subiektywne oceny brak jest natomiast faktów. Rozdział poniższy jest właśnie próbą pokazania jakie zmiany rzeczywiście będą musiały dokonać się na wsi a jaki w jej otoczeniu, systemie prawnym administracji.

Wniosek z bardziej dokładnego przeglądu tych zagadnień jest zaskakujący. Najwięcej będzie się musiało zmienić w systemie prawnym w sposobie administrowania i usługach związanych z rolnictwem.

Zmiany w gospodarstwach rolnych będą też duże ale warunki gospodarowania będą zmieniać się stopniowo i większość gospodarzy zdoła, korzystając z funduszy pomocy i doractwa unowocześnić swe gospodarstwa. Wypełnianie wymogów ochrony środowiska będzie ważnym aspektem tych działań.

Jednak w wielu przypadkach okaże się że w gospodarstwie nie trzeba będzie nic zmieniać, a nawet będzie można dostać rekompensatę za utrzymanie tradycyjnego sposobu gospodarowania, który jest korzystny z przyrodniczego punktu widzenia, lub dostać dotację na zadrzewienia lub utworzenie małego stawu.

Zainteresowanych, jak to jest możliwe odsyłam do lektury.

• Polityka rolna

Przyjęcie przez Polskę przepisów obowiązujących w ramach Wspólnej Polityki Rolnej - w szczególności tych, które dotyczą wspólnej organizacji rynku dla poszczególnych grup towarowych - wymagać będzie przeprowadzenia licznych zmian, zarówno legislacyjnych, jak i instytucjonalnych.

Ponadto, Komisja Europejska przedłożyła Radzie szczegółową propozycję (znaną jako SAPARD) wsparcia procesu adaptacji sektora rolno-spożywczego, w okresie przedakcesyjnym. W okresie przedakcesyjnym, zajdą pewne zmiany w systemie organizacji wspólnego rynku (CMO) dla poszczególnych grup towarowych.

Zintegrowany system zarządzania i kontroli (IACS)

Zintegrowany System Zarządzania i Kontroli został wprowadzony w UE na mocy Rozporządzenia 3508/92 z dnia 27 listopada 1992 roku oraz Rozporządzenia 3887/92 z 23 grudnia 1992 roku. Najważniejszym celem ustanowienia Systemu było:

- zapewnienie skutecznej realizacji przepisów wprowadzonych w ramach reformy Wspólnej Polityki Rolnej (płatności bezpośrednio dla rolników);
- rozwiązanie problemów administracyjnych wynikłych ze stworzenia systemów pomocy przyznawanej na jednostkę produkcji;
- stworzenie możliwości sankcjonowania nieprawidłowości i zaniedbań w zakresie wypłat subwencji wyrównawczych z tytułu wyłączenia gruntów z uprawy.

IACS obejmuje zboża, rośliny oleiste, rośliny wysokobiałkowe, chmiel, wołowinę oraz baranię. Ostatnio IACS został rozszerzony o płatności z tytułu ochrony środowiska w rolnictwie oraz o rolnictwo ekologiczne. W przyszłości IACS może być dalej rozbudowany obejmując np. dopłaty z tytułu LFA, lub do produkcji mleka.

Każde państwo członkowskie zostało zobligowane do utworzenia w kilku etapach własnego Zintegrowanego Systemu Zarządzania i Kontroli obejmującego takie elementy jak:

- skomputeryzowana baza danych w celu zbierania informacji na temat każdego rolnika ubiegającego się o płatności bezpośrednie;
- system identyfikacji działek użytkowanych rolniczo,
- system identyfikacji i ewidencji zwierząt,
- podstawowe wnioski o subwencje „powierzchnia”, „zwierzęta” oraz uzupełniające,
- system kontroli przedmiotowo - finansowej.

Komputerowa baza danych obejmuje gromadzenie i przechowywanie danych dotyczących każdego gospodarza ubiegającego się o płatności kompensacyjne w ramach wspólnotowych programów pomocowych. Baza ta ma umożliwić uzyskanie danych dotyczących przynajmniej trzech ostatnich lat kalendarzowych lub trzech kolejnych kampanii.

Alfanumeryczny system identyfikacji działek użytkowanych rolniczo opiera się na planach i dokumentach katastrowych, materiale kartograficznym, ewentualnie zdjęciach lotniczych lub satelitarnych. Standardowo podstawę identyfikacji systemu stanowi działka użytkowana rolniczo zdefiniowana jako zwarta powierzchnia ziemi wykorzystywana przez rolnika do uprawy jednej określonej kultury.

Zintegrowany system kontroli obejmuje kontrole administracyjne i kontrole na miejscu w gospodarstwach.

Interwencja (zboża)

W zakresie interwencji na rynku zbóż istnieją zasadnicze różnice pomiędzy mechanizmami interwencji w Polsce i w Unii Europejskiej.

Skup interwencyjny w UE ma za zadanie utrzymanie wewnętrznych cen rynkowych powyżej instytucjonalnych cen gwarantowanych. Agencje interwencyjne państw członkowskich zobowiązane są do zakupu całego oferowanego im zboża (o odpowiedniej jakości). Cena interwencyjna zwiększana jest co miesiąc, w ciągu roku, aby pokryć koszty magazynowania i inne oraz aby zapewnić regularne dostawy zbóż na rynek w ciągu całego sezonu.

Minimalna ilość zbóż jaka może być odstawiana do punktu skupu wynosi 80 ton (10 ton w przypadku pszenicy Durum).

Okres rozpoczęcia skupu interwencyjnego w Polsce przypadałby na dzień 1 listopada ramach istniejących regulacji. Skupem interwencyjnym objęte są: pszenica, durum, żyto, kukurydza, jęczmień i sorgo.

W UE obowiązuje taka sama cena interwencyjna na wszystkie gatunki zbóż.

W oparciu o przedstawione powyżej założenia zakresu i form interwencji na rynku zbóż w Unii Europejskiej oraz duże zróżnicowanie tych uregulowań z rozwiązaniami polskimi należy priorytetowo traktować niezbędne dostosowania jakie muszą się dokonać w Polsce jeszcze przed akcesją (zasięg interwencji, okres interwencji, minimalna wielkość dostaw zbóż kierowanych do interwencji).

Mechanizmy rynku mleka

Produkcja mleka jest jedną z kluczowych dziedzin produkcji rolniczej w Polsce. Zajmuje się nią obecnie ok. 1,3 miliona gospodarstw, w tym 900.000 producentów oddaje mleko do skupu dla przemysłu mleczarskiego. W roku 1997 produkcja mleka w Polsce wynosiła 11,6 miliarda litrów (odnotowano ok. 2% wzrost w stosunku do roku ubiegłego). Wzrost produkcji mleka

wynika głównie ze zwiększenia wydajności (do 3325 litrów rocznie) oraz zahamowania tendencji spadkowej w pogłowie krów. Skup mleka wzrasta.

Kwotowanie produkcji mleka W Polsce nie istnieją żadne uregulowania prawne w odniesieniu do limitowanej produkcji mleka. Brak jest również odpowiednich uregulowań prawnych dotyczących zbierania, przechowywania i przetwarzania danych statystycznych odnośnie produkcji mleka.

W Polsce brak ogólnych uregulowań odnoszących się do stosowania refundacji do eksportu produktów rolnych czy stosowania licencji eksportowych lub importowych. Nie istnieją również przepisy szczegółowe dotyczące sposobów finansowania wyżej wymienionych przedsięwzięć.

Ponieważ Polska jest członkiem WTO, w ramach przyjętych w umowach GATT zobowiązań posiada również, podobnie jak UE, kwoty minimalnego dostępu do rynku w przypadku niektórych produktów rolnych.

Dostosowania dotyczące jakości mleka

- Rozbieżności w normie na mleko surowe do skupu dotyczą poziomu ogólnej liczby drobnoustrojów i komórek somatycznych w klasach I, II, III, polskiej normy. W Polskiej Normie w klasie I dopuszcza się do 400 tys. bakterii i 500 tys. komórek somatycznych, w II do 1 mln drobnoustrojów i komórek somatycznych, a w III klasie powyżej 1mln jednych i drugich. Przewidywana jest nowelizacja ww. normy co zlikwiduje do końca 1999 roku III klasę jakości mleka surowego. Natomiast mleko skupowane w UE zgodnie z Dyrektywą 92/46 musi zawierać do 100 tys. drobnoustrojów w 1 ml i do 400 tys. komórek somatycznych w 1 ml.

Dostosowania dotyczące kwotowania

Planowane jest przygotowywanie projektów niezbędnych aktów prawnych, które uwzględnią struktury organizacyjne instytucji zajmujących się przydzielaniem kwot, kontrolowaniem ich wykorzystania oraz naliczaniem i ściąganiem specjalnego podatku za ich przekroczenie. Wyżej wymienione prace prowadzone będą w okresie przedakcesyjnym.

Należy również stworzyć system zbierania i przetwarzania informacji o produkcji oraz cenach mleka.

Cały system będzie musiał być zbudowany od początku.

Wymagania dotyczące produkcji mleczarskiej niezbędne w procesie przystąpienia do UE;

Jakość mleka - poprawa jakości mleka

Zaplanowanie systemu administrowania kwotami, dostosowanego do polskiego rynku wymagać będzie:

a.) Wprowadzenie systemu rejestracji gospodarstw i krów (używanego potem zarówno przez służby weterynarii, oraz administrację rynkiem mięsa i mleka) do czego wymagane są:

Wprowadzanie regularnego monitoringu w mleczarniach i u producentów w celu ustalenia administrowania kwotą docelową i określenie instytucji nadrzędnej, poprzedzonego ekspertyzą

Wybór instytucji administrującej kwotami np. agencji interwencyjnej w wydziale interwencji na rynku mleka.

Stworzenie regulacji prawnej umożliwiającej wprowadzenie systemu kwot (regulacje wewnętrzne) dla istniejącej instytucji administrującej kwotami,

Utworzenie w agencji interwencyjnej wydziału administrującego kwotowaniem, który zajmie się:

Przeprowadzenie szkoleń dla personelu wdrażającego system kwot:

Rynek mięsa - licencje, klasyfikacja półtuszy, identyfikacja zwierząt

Integracja Polski z Unią Europejską wymagać będzie szeregu dostosowań polskiego prawodawstwa do wymogów unijnych. Konieczne będą również zmiany instytucjonalne, które umożliwią stosowanie regulacji unijnych. Ta część dotyczy systemu licencjonowania rzeźni zakładów mięsnych, klasyfikacji poubojowej i mechanizmów kontroli i nadzoru, a także identyfikacji i rejestracji zwierząt.

Dla ujednolicenia prawa niezbędne jest uregulowanie licencjonowania zakładów. Obecnie jest to uregulowane ustawą o zwalczaniu chorób zakaźnych, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz Państwowej Inspekcji Weterynaryjnej, oraz ustawą o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia, która jest obecnie nowelizowana. Należy podkreślić, że jedynie rzeźnie zakłady posiadające licencje mogą korzystać z mechanizmu interwencji i jednocześnie dostarczać mięso na rynek. Warunkiem przyznania licencji jest spełnienie warunków określonych w Dyrektywie 64/344 (EWG). Zakłady takie nie mogą być również objęte czasowym i ograniczonym odstępstwem od ścisłych zasad zdrowia Wspólnoty dotyczących produkcji i handlu świeżym mięsem (Dyrektywa Rady 91/498 (EWG) podaje warunki udzielania takich odstępstw).

Nowo przyjęta ustawa i planowane do niej przepisy wykonawcze oraz instrukcje o zwalczaniu chorób pokryją w większości zakres przepisów weterynaryjnych UE i będą z tymi przepisami zgodne.

W celu uzyskania zgodności z prawem UE w zakresie norm klasyfikacji poubojowej tusz wołowych i baranich należy opracować projekt ustawy o nadzorze standaryzacyjnym towarów rolno-spożywczych, która będzie obejmować m.in.:

- definicję jakości handlowej towarów rolno-spożywczych oraz zakres, sposób i warunki dokonywania nadzoru MRiGŻ nad jakością handlową tych towarów,
- podstawę prawną do pełnej transpozycji przepisów prawnych UE w zakresie jakości handlowej towarów rolno-spożywczych,
- zagadnienia kontroli standaryzacyjnej,
- sankcję za nieprzestrzeganie przepisów w zakresie wymagań jakości.

Zakres tej ustawy może zatem obejmować ustanowienie obowiązkowego systemu klasyfikacji i nadzoru oraz obowiązek składania informacji o cenach, wielkości i strukturze produkcji. Sprawy dotyczące systemu identyfikacji i rejestracji zwierząt gospodarskich częściowo zostaną uregulowane w rozporządzeniu wykonawczym do ustawy z dnia 24 kwietnia 1997 o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz o Państwowej Inspekcji Weterynaryjnej (Dz.U. Nr 60, poz. 369). Utworzony w oparciu o tę ustawę system identyfikacji i rejestracji zwierząt ma zgodnie z upoważnieniem ustawowym zastąpić świadectwa pochodzenia zwierząt wprowadzanych do obrotu i nie będzie pozwalał na jednoczesną identyfikację gospodarstw zgodnie z Dyrektywą 92/102. Trzeba podkreślić, że rozporządzenie 820/97 rozszerza zakres identyfikacji i rejestracji bydła na tusze i mięso poprzez przeniesienie numeru identyfikacyjnego zwierzęcia na etykiety. W wyniku tego nastąpiło bezpośrednie powiązanie identyfikacji i rejestracji żywych zwierząt z rynkiem mięsa.

Dostosowanie w zakresie weterynarii

Prawodawstwo obejmujące problematykę weterynaryjną jest zdecydowanie dominującym działem wyszczególnionym w rolniczej części Białej Księgi.

Jednym z głównych celów Jednolitego Rynku jest ułatwienie swobodnego przepływu towarów i to zarówno w handlu wewnętrznym, jak i zewnętrznym. Kluczowe znaczenie dla osiągnięcia tego celu mają ujednoczone zasady postępowania w obszarach dotyczących zdrowia zwierząt, weterynaryjnej ochrony zdrowia publicznego oraz ochrony zwierząt. Produkty spożywcze pochodzenia zwierzęcego muszą spełniać oczekiwania konsumentów pod względem jakości zdrowotnej i bezpieczeństwa dla ludzi. Powinien być również stworzony jednolity system zapewniający odpowiednie warunki utrzymania zwierząt oraz humanitarnego ich traktowania, zwłaszcza podczas transportu. Pieczę nad realizacją tych celów powinna pełnić inspekcja weterynaryjna, funkcjonująca w ramach zintegrowanego systemu kontroli opartego na przepisach prawa dostosowanego do przepisów obowiązujących w Unii Europejskiej.

Polskie prawodawstwo weterynaryjne

Podstawowym aktem prawnym jest ustawa z dnia 24 kwietnia 1997r. o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz o Państwowej Inspekcji Weterynaryjnej. Jest to nowy przepis, który wszedł w życie z dniem 15 grudnia 1997r i gdzie wprowadzono rozwiązania prawne dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej. Ustawa ta reguluje najważniejsze sprawy związane z handlem międzynarodowym. Wprowadza obligatoryjność w zwalczaniu określonych chorób zakaźnych zwierząt, reguluje sprawy badania zwierząt rzeźnych i mięsa oraz co jest najważniejsze, powołując Państwową Inspekcję Weterynaryjną daje weterynarii władztwo do egzekwowania w imieniu państwa warunków weterynaryjnych jakie obowiązują w obrocie międzynarodowym.

Aktualnie trwają prace nad wydawaniem przepisów wykonawczych do tej ustawy (rozporządzenia, zarządzenia, obwieszczenia). Nowo przyjęta ustawa "weterynaryjna" i planowane do niej przepisy wykonawcze oraz instrukcje o zwalczaniu chorób pokryją zakres przepisów weterynaryjnych Unii Europejskiej i oczywiście będą z tymi przepisami zgodne.

W zakresie dobrostanu zwierząt z dniem 24 października 1997r. weszła w życie ustawa z dnia 21 sierpnia 1997r o ochronie zwierząt. Określa ona min normy postępowania ze zwierzętami gospodarskimi, ze zwierzętami wykorzystywanymi do celów sportowych oraz zwierzętami przewożonymi (warunki transportu). Ustawa reguluje również zasady procedur doświadczalnych z użyciem zwierząt. Dominującą rolę w realizacji określonych ustawowo zasad postępowania ze zwierzętami uzyskali lekarze weterynarii. Wprowadzone rozwiązania są zgodne z prawodawstwem obowiązującym w Unii Europejskiej.

Aktualnie trwają prace nad wydaniem kilkunastu rozporządzeń wykonawczych m.in. dotyczących szczegółowych warunków transportu zwierząt, które będą wydane do końca października 1998 r.

W zakresie środków farmaceutycznych stosowanych u zwierząt obowiązuje ustawa z dnia 10 października 1991r o środkach farmaceutycznych i materiałach medycznych aptekach, hurtowniach i nadzorze farmaceutycznym. W trybie tej ustawy nadzór nad obrotem hurtowym i detalicznym środkami farmaceutycznymi i materiałami medycznymi stosowanymi wyłącznie u zwierząt sprawuje Państwowa Inspekcja Weterynaryjna (Główny Lekarz Weterynarii i wojewódzcy lekarze weterynarii). Są to również normy zgodne z prawem obowiązującym w Unii Europejskiej.

Identyfikacja zwierząt (I&R), kontrola przemieszczania zwierząt

Polska ma za zadanie wprowadzenie systemu identyfikacyjnego (I&R) podobnego to tego, jaki działa w krajach Unii Europejskiej; rozwój systemu informacyjnego, który pozwoli na łatwy dostęp do danych, wprowadzenie systemu A.N.I.M.O. celem umożliwienia kontroli przemieszczania zwierząt.

Brak systemów:

- identyfikacji zwierząt
- kontroli przemieszczania zwierząt

uniemożliwia efektywną kontrolę chorób zakaźnych zwierząt

Przemieszczanie zwierząt w obrębie Wspólnoty jest możliwe jedynie gdy spełnione są przepisy wynikające z dyrektywy 64/432. Jednym z podstawowych warunków przemieszczania i obrotu handlowego zwierzętami jest ich identyfikacja i rejestracja. Zasady identyfikacji są podane w Dyrektywie 92/102/EWG oraz Rozporządzeniu 820/97.

Generalne wymagania co do konstrukcji zakładów przetwórczych:

- wodoodporne, łatwo zmywalne podłogi, odprowadzające wodę;
- gładkie, wytrzymałe, nieprzemakalne ściany w jasnych kolorach, zmywalne, wysokości co najmniej 2 metrów, 3 metry w ubojni oraz do wysokości składowania w chłodniach i magazynach;
- masywne drzwi wykonane z nierdzewnych materiałów (jeśli drewniane, niezbędne jest pokrycie ich gładkim, nieprzemakalnym tworzywem na wszystkich powierzchniach);
- odpowiednie oświetlenie, wentylacja oraz odprowadzanie pary wodnej;
- wystarczająca liczba stanowisk do mycia rąk oraz do sterylizacji noży i pozostałych narzędzi (sterylizacja w temperaturze minimum +82°C);
- zabezpieczenia przed przedostawaniem się insektów i gryzoni na teren zakładu;
- wyposażenie mający bezpośredni kontakt z mięsem musi być wykonane z materiałów odpornych na korozję, w celu nie dopuszczenia do zainfekowania mięsa (nie dopuszcza się użycia stali galwanizowanej);
- zapewnienie higienicznych warunków przy czynnościach załadowywania i rozładowywania mięsa;
- zapewnienie wyposażenia chłodniczego do przechowywania mięsa w temperaturze określonej dyrektywami;
- zaopatrzenie w wodę zdatną do picia (także pod ciśnieniem);
- pomieszczenie do wyłącznego użytku służb weterynaryjnych;
- stanowiska do czyszczenia i mycia samochodów dostawczych (włączywszy oddzielne stanowiska do mycia samochodów dostawczych w ubojniach);
- pomieszczenie lub wydzielone miejsce do przechowywania detergentów, środków dezynfekujących i tym podobnych substancji;
- pomieszczenie do przechowywania materiałów służących do pakowania;
- odpowiednia ilość stanowisk w przebieralniach, stołówkach, toaletach (prysznice w obrębie przetwórstwa mięsa świeżego).

Dla rynków mięsa system ma podstawowe znaczenie w administrowaniu i kontroli wykorzystania wszystkich stosowanych dopłat bezpośrednich. Bez wprowadzenia systemu negocjacje grup towarowych "mięsnych" są utrudnione.

System ten jest używany także do;

- tworzenia rodowodów zwierząt
- zbierania i gromadzenia informacji o użytkowości zwierząt
- gromadzenia informacji o ocenie wartości hodowlanej zwierząt

Wprowadzenie systemu nie jest więc też w interesie hodowców i instytucji, agencji zajmujących się wdrażaniem Wspólnej Polityki Rolnej przy dystrybucji dopłat do zwierząt.

Na uwagę zasługuje także konieczność wprowadzenia systemu kontroli HACCP (Hazard Analysis of Critical Control Points - Analiza Zagrożeń w Krytycznych Punktach Kontroli), sprowadzającego się do zidentyfikowania, a następnie monitorowania i kontroli tzw. punktów krytycznych procesu przerobu.

• Polityka regionalna

Podstawą wzajemnej współpracy w dziedzinie rozwoju regionalnego jest art. 86 Układu Europejskiego. Wywodzi się on z zapisów art. 130 Traktatu Rzymskiego powołującego Wspólnotę Europejską, według którego jednym z zadań WE jest dążenie do zredukowania różnic w stopniu rozwoju poszczególnych regionów, a także podniesienie na wyższy poziom opóźnionych w rozwoju regionów, co ma prowadzić do wszechstronnego, harmonijnego rozwoju Wspólnot Europejskich.

Działania te wspierane są przez Fundusze Strukturalne. Fundusze odgrywały ważną rolę przy każdym etapie rozszerzania Unii Europejskiej: tworzone były nowe fundusze jak również dostosowywano cele wspólnotowej polityki regionalnej do specyfiki nowych członków. Po reformie polityki regionalnej w 1988 r. finansowanie rozwoju regionalnego stało się drugą co do wielkości pozycją w budżecie Wspólnot. Według kryteriów wspólnotowych Polska jako cały kraj kwalifikuje się do objęcia pomocą strukturalną zgodnie z Celem 1, tj. jako obszar zapóźniony w rozwoju.

Również zgodnie z art. 63 Układu Europejskiego Polsce przyznano status obszaru identycznego z obszarem Wspólnoty o którym mowa w art. 92.3.(a) Traktatu Rzymskiego o WE, tj. takiego, w którym poziom życia jest nienormalnie niski lub, w którym występuje niedostateczne zatrudnienie, co w świetle dopuszczalności stosowania pomocy publicznej umożliwia rządowi prowadzenie aktywnej polityki regionalnej.

Dokument Unii Europejskiej „Partnerstwo dla członkostwa” za jeden z priorytetów średniookresowych przyjmuje spójność gospodarczą i społeczną. Dla jego realizacji przewiduje pomoc finansową na wspieranie koniecznych inwestycji stwarzających szansę na dostosowanie polskiej infrastruktury do standardów wspólnotowego *acquis*, koncentrującą się na działaniach o charakterze strukturalnym.

Zbudowanie spójnego, efektywnego systemu i struktur wspierania rozwoju regionalnego (w sferze prawno-instytucjonalnej), zgodnego z zasadami obowiązującymi w UE i umożliwiającego spełnienie kryteriów warunkujących w przyszłości korzystanie z jej Funduszy Strukturalnych, Funduszu Spójności oraz zdynamiczowanie ogólnego rozwoju społeczno-gospodarczego Polski i jej regionów z uwzględnieniem zasad ekorozwoju.

Zadania polityki regionalnej na obszarach wiejskich w Polsce

- ⇒) Określenie metod, instytucji i struktur wspierania rozwoju regionalnego w Polsce dostosowanych do zasad, celów i procedur obowiązujących w Unii Europejskiej.
- ⇒ Opracowywanie kilkuletniego, zintegrowanego programu rozwoju regionalnego, wkomponowanego w strategię rozwoju społeczno-ekonomicznego Polski i jednocześnie opracowanie programów restrukturyzacji i rozwoju dla poszczególnych regionów przy wykorzystaniu doświadczeń państw Unii Europejskiej.
- ⇒ Zapewnienie warunków dla równoważenia rozwoju regionalnego, a w szczególności dla poprawy konkurencyjności całej gospodarki.
- ⇒ Implementacja pilotażowych projektów dotyczących polityki regionalnej.

Ustanowienie spójnej polityki strukturalnej i rozwoju obszarów wiejskich dla Polski

Rozwój strukturalny i rozwój wsi w Polsce ma po pierwsze, i jest to najważniejszym zadaniem, poprawić poziom życia na wsi, jednocześnie zapewniając ochronę bogatego dziedzictwa kulturowego i naturalnego kraju. Uznaje się również konieczność stymulowania takiego rozwoju w celu umożliwienia Polsce korzystania w pełni z praw i obowiązków

płynących z członkostwa w UE. Dotychczasowe podejście Polski do tych wyzwań określają następujące dokumenty rządowe: "Strategia dla Polski", "Polska 2000" oraz "Kierunki rozwoju wsi, rolnictwa i gospodarki żywnościowej do roku 2000".

Na proces kształtowania polityki wpływa konieczność przygotowań do członkostwa w Unii Europejskiej poprzez przyjęcie struktur instytucjonalnych i procedur zgodnych z wymogami UE oraz zapewnienie, by środki krajowe nie zakłócały w przyszłości warunków konkurencyjności wobec innych państw członkowskich. Narodowa Strategia Integracji ważne miejsce w procesie przygotowania Polski do przystąpienia do Unii Europejskiej przypisała sprawom modernizacji i restrukturyzacji wsi, rolnictwa i gospodarki żywnościowej w Polsce. Podkreślano wagę zwiększenia zatrudnienia ludności wiejskiej poza rolnictwem, modernizacji gospodarstw oraz szeroko rozumianego rozwoju wsi. We wdrażaniu polityki kierować się będzie koniecznością zredukowania istniejących różnic w poziomie życia zarówno na samych obszarach wiejskich, pomiędzy różnymi częściami kraju, a także pomiędzy miastem a wsią. Ustanowienie spójnej polityki strukturalnej w rolnictwie i na obszarach wiejskich wymaga opracowania koncepcji programowej, która określi podstawowe cele i sposoby ich realizacji uwzględniające polskie realia, przy jednoczesnym zapewnieniu i przestrzeganiu zasad polityki strukturalnej obowiązujących w UE.

Podstawowym celem wynikającym z obecnego kształtu i problemów rolnictwa powinno być:

- zapewnienie zmian struktury obszarowej gospodarstw rolnych,
- zmniejszenie zatrudnienia w rolnictwie,
- dostosowanie struktury produkcji rolnej do potrzeb rynku i przetwórstwa rolno-spożywczego, przy przestrzeganiu warunku poprawy jakości surowca rolnego i zmniejszenia kosztów produkcji, w wyniku wzrostu skali i specjalizacji produkcji rolniczej,
- pomoc gospodarstwom działającym w trudnych warunkach produkcyjnych,
- wsparcie grup producenckich i marketingowych,
- wsparcie produkcji rolnej na cele nieżywnościowe,
- wszechstronna pomoc w tworzeniu miejsc pracy poza rolnictwem na obszarach wiejskich,
- wspomaganie budowy infrastruktury na wsi jako podstawowego warunku rozwoju gospodarczego regionów.

Główne cele będą realizowane przy pomocy instrumentów o charakterze:

- socjalnym (wcześniejsze emerytury, zasiłki itp.),
- edukacyjnym (doksztalcanie, zmiana kwalifikacji, system stypendiów itp.),
- ekonomicznym (współfinansowanie osadnictwa rolniczego, zakupu ziemi, inwestycji modernizacyjnych, wprowadzania nowych technologii, postępu biologicznego, budowy i rozbudowy przedsiębiorstw pozarolniczych, wprowadzania rachunkowości rolnej itd.)

Wdrażanie spójnej polityki strukturalnej i rozwoju obszarów wiejskich dla Polski

Wymagane dostosowania prawne będą zależały od przyjętej formy spójnej polityki strukturalnej i wobec obszarów wiejskich, która zostanie przygotowana w ramach priorytetów krótkoterminowych opracowanych do dokumentu Partnerstwo dla Członkostwa oraz od zmian w prawodawstwie UE.

Szczegółowe plany wdrażania oraz odpowiednie rozłożenie nacisku pomiędzy poszczególnymi instrumentami będą określone w ramach spójnej polityki strukturalnej i wobec obszarów wiejskich. Niektóre z tych wymogów są już oczywiste.

Zatrudnienie poza rolnictwem

Bardzo ważne jest zwiększenie na wsi miejsc pracy poza rolnictwem oraz zmniejszenie liczby osób, które w pełni czerpią dochody z rolnictwa lub wśród części mieszkańców wsi ograniczenie udziału dochodów czerpanych z rolnictwa w ogólnym dochodzie.

⇒ Aby osiągnąć ten cel należy zapewnić:

⇒ Opracowanie i wdrożenie na podstawie dotychczas realizowanych pilotażowych i ogólnokrajowych programów tworzenia nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich, spójnego programu, który wydatnie zwiększy możliwości zatrudniania ludności rolniczej i wiejskiej.

⇒ rozwój infrastruktury technicznej (w oparciu o współfinansowanie z funduszy przedakcesyjnych), w tym dróg, sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, telekomunikacji. Wszystko to służyć będzie ułatwieniom dla rozwoju lokalnej przedsiębiorczości lub zachęcaniu do przenoszenia się przedsiębiorstw (bezpośrednie inwestycje) na obszary wiejskie;

⇒ poprawę poziomu wykształcenia i szkolnictwa zawodowego i ogólnego dostępnego dla ludności wiejskiej, położenie większego nacisku na sposoby kształcenia, które pozwalają dostosować się do zmieniających się wymagań rynku pracy;

⇒ wsparcie tworzenia małych i średnich przedsiębiorstw.

⇒ **Powiększanie i konsolidacja gospodarstw rolnych, tworzenie wspólnych przedsięwzięć**

⇒ Za kolejne zadanie priorytetowe uważa się tworzenie warunków sprzyjających powiększaniu gospodarstw rolnych i konsolidacji gruntów co pozwoli na powstanie nowoczesnych, konkurencyjnych gospodarstw. Aby osiągnąć ten cel należy zastosować następujące instrumenty:

⇒ program wcześniejszych emerytur, oparty na założeniu, że rolnik przechodzący na emeryturę nie będzie uprawiał ziemi;

⇒ wdrożenie pilotażowego programu w zakresie długookresowych rekompensat dla rezygnujących z prowadzenia gospodarstwa rolnego;

⇒ wsparcie zakładania przez młodych rolników ekonomicznie sprawnych gospodarstw;

⇒ instrumenty wspomagające konsolidację gruntów;

⇒ wsparcie dla organizacji producentów rolnych.

Modernizacja gospodarstw rolnych

Gospodarstwa, które w dłuższym okresie mają szansę sprostać wymogom konkurencji i być sprawnymi, wymagają jednak wsparcia związanego z dążeniem do zmniejszenia kosztów produkcji, poprawy i zmiany produkcji, poprawy jakości produktu, dywersyfikacji produkcji oraz technologii przyjaznych środowisku.

Wsparcie to może być udzielane w formie bezzwrotnych pożyczek lub odpowiednich dopłat do oprocentowania kredytów./ odroczonej płatności.

Wsparcie inwestycyjne gospodarstw rolnych może korzystać ze wzorów rozwiązań zastosowanych w Unii Europejskiej (w Rozporządzeniu Rady 950/97): Wymienić tu można działania związane z:

- "poprawą jakości oraz zmianą produkcji zgodnie z wymaganiami rynku oraz jeśli trzeba pod kątem przystosowania do norm jakościowych Wspólnoty;
- dywersyfikacją działalności gospodarstwa, a w szczególności poprzez wprowadzenie turystyki i rękodzieła lub też wytwarzanie i sprzedaż bezpośrednią lub też wytwarzanie i sprzedaż bezpośrednią z gospodarstwa jego produktów rolnych;

- przystosowaniem gospodarstwa dla celu zmniejszenia kosztów produkcji i oszczędzania energii;
- poprawa warunków życia i pracy;
- poprawą warunków higienicznych przedsiębiorstw produkcji zwierzęcej i zgodności z normami Wspólnoty w zakresie ochrony zwierząt lub w braku tych, norm krajowych do czasu przyjęcia norm Wspólnoty;
- ochroną i poprawą stanu środowiska.

Konieczne i priorytetowe działania na rzecz zwiększania i modernizacji gospodarstw rolnych w Polsce, mogą jednakże wymagać udzielania wsparcia również poprzez inne instrumenty polityki.

Poprawa przetwórstwa rolno-spożywczego

Powiększeniu dochodów uzyskiwanych z rolnictwa służyć będzie poprawa, dzięki odpowiedniemu wsparciu, efektywności sektora przetwórstwa rolno-spożywczego w Polsce. Będzie to tym skuteczniejsze im w większej skali rolnicy-produccenci surowców będą czerpać zyski ze sprawnie funkcjonującego przetwórstwa.

Wsparcie będzie udzielane tym przedsięwzięciom, jakie przewiduje się w prawodawstwie unijnym (Rozporządzenie 951/97). Objęte były by tu takie obszary jak usprawnienie kanałów marketingowych, warunków przetwórstwa, oraz ukierunkowanych na poprawę warunków jakości i zdrowotności. Dokładne określenie sposobu wdrażania tych instrumentów będzie określone w dokumencie formułującym spójną politykę strukturalną i obszarów wiejskich, która zostanie opracowana w ramach priorytetów krótkoterminowych Partnerstwa dla Członkostwa.

Rozważa się również zastosowanie innych instrumentów. Będą one określone w ramach spójnej polityki strukturalnej i rozwoju obszarów wiejskich. Wśród nich znajdują się m.in. działania na rzecz wdrażania rachunkowości rolnej oraz zapewnienia odpowiednich usług dla rolników.

Zostanie dokładnie oceniony wpływ poszczególnych instrumentów na środowisko naturalne.

Ochrona środowiska w polityce rolnej UE

W latach powojennych miały miejsce w Europie zachodniej olbrzymie zmiany technologiczne i społeczne. Modernizacja farm i wzrostu standardu życia drastycznie wpłynęło na stan środowiska i krajobraz rolniczy.

W zakresie rolnictwa najważniejsze decyzje są podejmowane bezpośrednio przez Unię Europejską. Wywierają one silniejszy wpływ na przekształcenia rolnictwa niż polityka na szczeblu krajowym, bądź regionalnym. Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej (CAP - Common Agriculture Policy) ukształtowała obecny obraz rolnictwa Europy Zachodniej. Jej oddziaływanie wynika z:

- ⇒ integracji zróżnicowanego rolnictwa krajów Unii w jeden wspólny rynek,
- ⇒ zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego krajom Unii
- ⇒ promowaniu technologicznego postępu i zmian w rolnictwie
- ⇒ wpływu na zmiany użytkowania ziemi w Europie,
- ⇒ wpływu na przeobrażenia krajobrazu rolniczego,

Konsekwencją dotychczasowej polityki rolnej, była tendencja do koncentracji, specjalizacji, modernizacji i intensyfikacji produkcji na niektórych obszarach, a z drugiej strony pojawienie się obszarów marginalnych i zarzucanie rolniczego wykorzystania znacznych areałów.

Powszechna jest obawa, że kontynuacja dotychczasowych trendów zmusi 1 mln rodzin rolników państw Unii Europejskiej do zarzucenia produkcji rolnej, w wyniku czego nastąpi znaczne zmniejszenie areału użytków rolnych, szacowane na 16 mln ha.

Innym negatywnym skutkiem CAP są permanentne nadwyżki produkcji. Problem ten nie jest dotychczas skutecznie rozwiązywany w krajach Unii. Rozważa się trojakiemu rodzaju regulacje:

- ⇒ obniżki cen artykułów rolnych,
- ⇒ wprowadzanie kwot i limitów produkcyjnych,
- ⇒ dotacje za zmniejszenie produkcji i odłogowanie gruntów ornych (set-aside land) lub wspieranie ekstensywnych metod produkcji rolnej.

Te różne warianty rozwiązywania problemu nadwyżek produkcji mogą mieć różny wpływ na środowisko i przyrodę. Jedne mogą spowodować intensyfikację produkcji na obszarach marginalnych i inne doprowadzić do całkowitego zarzucenia produkcji rolnej na znacznych obszarach. Drastyczne zmiany w sposobie użytkowania tych terenów były i są postrzegane jako zagrażające przyrodzie i ochronie półnaturalnych ekosystemów. W przeszłości CAP nie uwzględniał konsekwencji ekologicznych polityki rolnej, co przyczyniło się do degradacji środowiska.

Obecnie CAP otwiera się na nowe koncepcje jak: rozwój wiejski „Ural development”, ekstensyfikacja „extensification”, dyferencjacja „diversification”. Jedną z tych nowoczesnych koncepcji jest tworzenie szerokich stref półnaturalnych ekosystemów w celu ochrony europejskiego krajobrazu wiejskiego, traktowanego jako ważny element dziedzictwa europejskiego i dzikiej przyrody, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony bioróżnorodności.

Rolnictwo jest zarówno działem gospodarki, który w ogromnym stopniu uzależniony jest od zasobów naturalnych, jak i dziedziną, która wywiera ogromny wpływ na stan tych zasobów. Znane są przypadki niekorzystnego oddziaływania rolnictwa na przyrodę, takie jak zanieczyszczenie wód i powietrza, zubożenie różnorodności biologicznej, czy też zmiany w tradycyjnym krajobrazie będące wynikiem odchodzenia od tradycyjnych metod gospodarowania takich jak np. wprowadzanie gospodarki wielkołanowej. Jednak rolnictwo odgrywa także bardzo ważną, pozytywną rolę w zachowaniu zasobów naturalnych.

Mówiąc o powiązaniach pomiędzy rolnictwem a ochroną środowiska naturalnego pod kątem realizacji zapisów ustawodawstwa Unii Europejskiej można wydzielić kilka obszarów działania.

Prośrodowiskowe mechanizmy Wspólnej Polityki Rolnej znajdują się w trzech segmentach tej polityki:

- ⇒ organizacji wspólnego rynku rolnego (CMO)
- ⇒ środki towarzyszące polityki rolnej
- ⇒ środki strukturalne polityki rolnej

Mechanizmy prośrodowiskowe związane z oragnizacją wspólnego rynku

Reforma polityki rolnej rozpoczęta w 1992 roku wzięła pod uwagę jako jeden z priorytetów ochronę środowiska. Obniżenie cen niektórych produktów rolnych, co jest przewidywane ma na względzie kryteria ekologiczne i ma służyć obniżeniu wolumenu i intensywności produkcji poprzez spowodowanie ograniczenia nawożenia czy stosowania pestycydów. Mechanizmy te będą rozwijane i w momencie wstąpienia Polski do Unii spodziewać się należy, że ceny wewnętrzne w Unii będą już obniżone do poziomu zbliżonego do cen światowych. Obecnie podstawowym mechanizmem obniżenia produkcji rolnej jest odłogowanie.

Odłogowanie i ograniczanie powierzchni rolniczych

Obowiązkowe odłogowanie ziemi zostało wprowadzone w Unii Europejskiej jako sposób ograniczenia nadprodukcji żywności. Istnieją dwa typy odłogowania rotacyjne i wolne. Niektóre organizacje ochrony przyrody popierają odłogowanie ziemi dostrzegając w tym wiele korzyści dla ochrony przyrody. Większość jednak traktuje to jako zło konieczne. Hiszpania, Francja i Wielka Brytania sądzą, że obecna polityka odłogowania ziemi winna być zmieniona a odłogowanie ziemi winno obejmować stały procent powierzchni użytków rolnych. Dodatkowe odłogowanie powinno być dozwolone. Spotyka się to z protestem organizacji rolniczych. Także niektóre organizacje ochrony przyrody jak hiszpańska SEO widzą potrzebę raczej ekstensyfikacji rolnictwa na obszarach o wielkim znaczeniu przyrodniczym i gromadzą zasoby w celu wykupywania i zarządzania takimi obszarami. Większość specjalistów uważa, że obecny schemat odłogowania musi być bardziej elastyczny.

Ekstensyfikacja

Jest także szerokie poparcie dla ekstensyfikacji i unikania przyszłej intensyfikacji produkcji. Jest większe poparcie dla wspierania ekstensyfikacji po stronie nakładów niż po stronie efektów

Obserwuje się większe poparcie dla ekstensyfikacji poprzez następujące środki:

- ⇒ maksymalne standardy dla wypasu na hektar, regionalnie zróżnicowane,
- ⇒ maksymalna kwota mleczna na hektar biorąc pod uwagę regionalne zróżnicowanie;
- ⇒ alokacja mlecznych i cukrowych kwot do farm zgodnie z kryteriami ekologicznymi i/lub z uwzględnieniem tzw. mniej wartościowe obszary Less Favoured Areas;
- ⇒ ekologiczne warunki dla regionalnych i jakościowych znaków *

Mięso wołowe i owcze

W wyniku reformy polityki rolnej w 1992 roku Unia dokonała obniżki o 15% interwencyjnej ceny skupu mięsa wołowego, co zostało skompensowane rolnikom poprzez bezpośrednie dotacje. Jest to element polityki rolnej zachęcającej do ekstensywnego chowu bydła. Jest to też realizowana za pomocą tzw. „premię ekstensyfikacyjnej”, która jest wypłacana producentom gdy obsada bydła w ich gospodarstwach jest niska.

Warzywa i owoce

Mniej uciążliwe dla środowiska metody produkcji warzyw i owoców są wprowadzane poprzez wspieranie programów ekologizacji produkcji prowadzonych przez grupy producentów. Zarządzają one programami ekologizacji produkcji nadzorowanymi przez władze państwowe. Programy są w 50% finansowane przez rolników a w 50% przez Unię Europejską.

Środki towarzyszące polityki rolnej

W trakcie reformy rynku rolnego Unii przyjęto także trzy tzw. „środki towarzyszące Wspólnej Polityki Rolnej”. Są to rozporządzenia Unijne które łączą dwa cele ograniczenie produkcji rolnej z celami poza ekonomicznymi jak wsparcie dla zalesień, programów ochrony środowiska i wcześniejszych emerytur rolniczych. Działania w ramach ww. rozporządzeń są finansowane w 50 lub 70 procentach z budżetu rolnego Unii, a częściowo ze środków budżetowych krajów członkowskich. Dwa z nich są omówione poniżej.

Dobrowolne programy agrośrodowiskowe w ramach rozporządzenia 2078/92 o metodach produkcji rolniczej zgodnej z wymogami ochrony środowiska i zachowania krajobrazu. Tworzące system dobrowolnych programów poprawiających stan ochrony środowiska w gospodarstwach rolnych.

Rozporządzenie tworzy ona system dotacji do produkcji rolnej ukierunkowanej na cele ochrony środowiska, przyrody i różnorodności biologicznej, oraz ramy organizacyjne dla szkoleń rolników w zakresie „ekologizacji produkcji rolnej.

Możliwości stosowania środków na podstawie tego rozporządzenia są następujące:

- a) wykorzystywanie praktyk rolniczych ograniczających skutki zanieczyszczenia środowiska, które jednocześnie poprzez zmniejszenie produkcji, przyczyniają się do zrównoważenia rynku,
- b) ekologicznie korzystna ekstensyfikacja upraw rolniczych, chowu owiec i bydła, włączając to zamianę gruntów ornyczych i ekstensywne łąki,
- c) ukierunkowanie wykorzystania użytków rolnych zgodnie z ochroną lub ulepszeniem środowiska, krajobrazu, naturalnych zasobów i różnorodności biologicznej,
- d) utrzymanie porzuconych użytków rolnych i obszarów leśnych tam gdzie jest to potrzebne z przyczyn ekologicznych lub z powodu naturalnych niebezpieczeństw, ryzyka pożarów i skutkiem tego przeciwdziałać skutkom związanym z wyludnianiem się obszarów wiejskich,
- e) długoterminowe odłogowanie użytków rolnych z przyczyn związanych ze środowiskiem,
- f) zarządzanie obszarami dostępnymi publicznie i przeznaczonymi wypoczynkowi,
- g) kształcenie i szkolenie rolników w rodzajach rolnictwa zgodnymi z wymogami ochrony środowiska i zachowania krajobrazu.

Państwa członkowskie powinny wdrożyć na swoim terytorium, zgodnie ze swymi specyficznymi potrzebami, programy pomocy poprzez podjęcie wieloletnich strefowych programów dotyczących zagadnień ujętych powyżej. Programy powinny uwzględniać zróżnicowanie sytuacji ekologicznej, naturalnych warunków i rolniczych struktur i podstawowych rodzajów rolnictwa oraz priorytety ekologiczne Unii.

Wszystkie strefowe programy winny pokrywać obszary jednorodne z punktu widzenia środowiska i krajobrazu i powinny zawierać zasadniczo wszystkie przewidziane rodzaje pomocy. Tam gdzie jest to wystarczające programy mogą być ograniczone do zadań zgodnych ze specyficznymi potrzebami regionu.

Roczna dotacja na hektar lub sztukę przeliczeniową inwentarza usuniętego z hodowli winna być zagwarantowana dla rolników spełniających jeden lub więcej warunków przez co najmniej 5 lat, w zgodzie z zasadami określonymi w strefowym programie. W przypadku odłogowania ziemi okres wynosi 20 lat.

Maksymalna suma dotacji jest następująca:

- 150 ECU za hektar jednorocznych upraw dla których dotacje do hektara są gwarantowane zarządzeniami regulującymi rynek produktów rolnych,
- 250 ECU na hektar dla innych jednorocznych upraw i pastwisk,

- 210 ECU za każdą sztukę przeliczeniową owiec lub bydła, których chów ulega zmniejszeniu,
- 100 ECU za każdą sztukę przeliczeniową zwierzęcia zagrożonej rasy zwierząt,
- 400 ECU za hektar przeznaczony na sady oliwne,
- 1000 ECU za hektar upraw cytrusów,
- 700 ECU za hektar innych trwałych upraw i winnic,
- 250 ECU za hektar utrzymywania porzuconej ziemi,
- 600 ECU za hektar odłogowanej ziemi,
- 250 ECU za hektar za uprawę i wprowadzanie roślin dostosowanych do lokalnych warunków zagrożonych erozją genetyczną

Jeśli weźmiemy pod uwagę rozporządzenie EEC No 2078/92 z 30 czerwca 1992 roku o metodach produkcji rolniczej zgodnej z wymogami ochrony środowiska i ochrony krajobrazu, to poza bezdyskusyjną potrzebą szybkiej adaptacji tego przepisu w Polsce, należy mieć świadomość szeregu barier i trudności.

Największą z nich jest brak w pełni rozwiniętych stosunków towarowo pieniężnych na wsi polskiej a także niedorozwój infrastruktury bankowej.

Rozporządzenie to przewiduje pomoc dla konkretnych gospodarstw z tytułu podejmowanych określonych pro-ekologicznych działań. W obecnych warunkach polskiego rolnictwa, gdzie gospodarstwa nie prowadzą zwykle księgowości swych działań, ani nawet normalnej ewidencji dla celów podatkowych, niezwykle trudne byłoby wyliczenie i weryfikacja dotacji. Problem zastosowania rozporządzenia 2078/92 polega na tym, że z jednej strony większość gospodarstw rolnych w Polsce spełnia wymagania by otrzymywać dotacje na podstawie tego rozporządzenia dla działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego ale z drugiej strony ze względu na brak nawyków prowadzenia dokumentacji finansowej przez rolników a także niski poziom wykształcenia rolników trudno będzie w Polsce zastosować takie same instrumenty i procedury jak w Europie Zachodniej.

Wydaje się jednak, że bardzo atrakcyjne warunki finansowe tzn. finansowanie programów do 3/4 przez budżet Unii Europejskiej uzasadniają wysiłki dla stworzenia jak najszerszego programu wdrażania rozporządzenia 2078 w Polsce.

Można wymienić wstępnie następujące programy w ramach wdrożenia Agrosrodowiskowych regulacji Unii Europejskiej które winny być zorganizowane w Polsce:

- a) Program przeciwdziałania erozji
- b) Program budowy małej retencji,
- c) Program rozwoju rolnictwa ekologicznego (organicznego)
- d) Program ochrony różnorodności biologicznej w rolnictwie
- e) Program wspierania rolnictwa na obszarach chronionych
- f) Program edukacyjny

Dobrowolne programy zalesień obszarów rolniczych zgodnie z rozporządzeniem 2080/92.

Tworzące analogiczny system dotyczący zalesień. Lasy stanowią bardzo istotny element struktury ekologicznej krajobrazów wiejskich, a także zasoby naturalne mogące stanowić podstawę różnych form działalności gospodarczej.

Ustawodawstwo UE ustanawiające system współfinansowania programów wspierania gospodarki leśnej w gospodarstwach rolnych przyjęte zostało w celu stwarzania możliwości prowadzenia gospodarki leśnej przez rolników, jako jednej z form tzw. dywersyfikacji działalności w gospodarstwach rolnych, przyczynianie się do poprawy wielkości i stanu zasobów leśnych, oraz wspomaganie zwalczania efektu cieplarnianego i zwiększenie zdolności absorpcji dwutlenku węgla. Wszystkie te cele są zbieżne z celami obecnej polityki

rolnej i leśnej Rzeczypospolitej Polskiej. Ponadto zalesianie gruntów rolnych pozwoli na uzyskiwanie lepszych efektów w zmianie struktury gospodarstw.

Wsparcie Unii może być przeznaczone na: zalesianie, pielęgnację zalesień jak również zapobieganie stratom np. poprzez wspieranie prewencyjnych działań przeciwpożarowych. Kraje członkowskie winny przygotować dostosowane do swych potrzeb programy.

W okresie przedakcesyjnym, w ramach niniejszego priorytetu podjęta zostanie realizacja projektów pilotowych, służących przetestowaniu opracowywanej obecnie propozycji programu zalesiania gruntów rolnych, oraz stworzone lub dostosowane zostaną służby profesjonalne do jego obsługi.

Środki polityki strukturalnej

Polityka strukturalna Unii Europejskiej została zainicjowana później niż inne części polityki rolnej ale rozwija się bardzo intensywnie i wypracowała wiele mechanizmów realizacji polityki strukturalnej i wprowadzania zasad zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

Po pierwsze Sekcja Gwarancyjna EAGGF (budżet rolny UE) przeznacza część środków na ochronę środowiska i pielęgnację krajobrazu,

Po wtóre, aspekty środowiskowe są włączone do planów rozwoju infrastruktury współfinansowanych w ramach celu 1 i 5b.

Mechanizmy horyzontalne

Rozporządzenie 866/90 o ulepszeniu warunków dla marketingu i przetwarzaniu produktów rolniczych daje możliwości wsparcia rolnictwa organicznego, wykorzystania produktów odpadowych, recydingu odpadów i poprawienia warunków chowu zwierząt. Nowelizacja tego rozporządzenia No 2843/94 wprowadziła większą elastyczność w stosowaniu tego instrumentu dla celów ochrony środowiska.

Na podstawie rozporządzenia UE 2328/91 dotyczącego ulepszania struktur rolniczych jest możliwe finansowanie inwestycji mających na celu ochronę środowiska. Jest to więc uzupełnienie rozporządzenia no 2078/92, w ramach którego nie można finansować inwestycji.

Ponadto rozporządzenie 2328/91 włącza schematy opłat kompensacyjnych dla rolników na „mniej korzystnych obszarach” wynikających z Dyrektywy 75/268. Dyrektywa ta gwarantuje pomoc dla rolników na obszarach o gorszych warunkach dla produkcji rolnej jak:

- obszary górskie,
- obszary zagrożone wyludnieniem,
- obszary gdzie utrzymanie działalności rolniczej jest korzystne z punktu widzenia ochrony środowiska.

To rozporządzenie może przyczyniać się do ochrony środowiska, wszędzie tam, gdzie potrzebne są działania na rzecz ochrony cennego rolniczego krajobrazu czy uniknięcie erozji. Rzecz jasna intensywność rolnictwa na tych obszarach jest ograniczana. Z drugiej strony całkowite zaniechanie produkcji rolnej jest także z wielu względów niekorzystne. Utrzymanie niskonakładowych form produkcji rolnej i występujących na takich obszarach cennych przyrodniczych jest optymalnym sposobem wykorzystania takich obszarach.

„Mniej korzystne obszary” zajmują 55% powierzchni użytków rolnych Unii Europejskiej.

Mechanizmy regionalne

Na obszarach opóźnionych w rozwoju (tzw. „obszary zaliczone do tzw. 1 celu”) pomoc Unii jest ukierunkowana na rozwój obszarów wiejskich, bierze się pod uwagę sytuację ekologiczną. Na obszarach wiejskich nie spełniających warunków zaliczenia do „tzw. celu 1”

mogą być zaliczone do tzw. „celu 5b”. W ramach tych programów mogą być zadania dotyczące: ochrony gleby przed erozją i jej zwalczanie,

⇒ zarządzanie zalesionymi obszarami,

⇒ ochrona różnorodności biologicznej,

⇒ poprawa ochrony pokrywy roślinnej,

⇒ poprawa stanu lasów i zalesień,

⇒ ale także działania inwestycyjne jak:

⇒ oczyszczalnie ścieków,

⇒ tworzenie naturalnych parków i obszarów chronionych.

Działania na rzecz ochrony środowiska są często łączone z ze wsparciem dla wiejskiej turystyki, tworzeniem nowych miejsc pracy i zwiększaniem lokalnych dochodów, wspieraniem działań mających na celu umieszczenie na rynku produktów rolnictwa organicznego i ekstensywnego.

LEADER

LEADER jest programem Unii Europejskiej stworzonym w celu pomocy wiejskim społecznościom i władzom lokalnym w celu lepszego wykorzystania ich potencjału. W ramach programu LEADER można wspierać takie działania związane z ochroną środowiska jak:

turystyka, rolnictwo ekologiczne, ograniczenie zanieczyszczeń, gospodarka wodna, alternatywne źródła energii, tworzenie parków, ochrona ekosystemów, edukacja ekologiczna. Szczególnie popierane są działania z zakresu ochrony środowiska które przyczyniają się do tworzenia miejsc pracy. Istnieje cały szereg bardzo ciekawych inicjatyw lokalnych wspieranych w ramach tego programu np.: sadzenie żywopłotów i zadrzewień, tworzenie zabagnień, ukwiecanie i upiększenie wsi i pasów wzdłuż dróg, wysiew lokalnych gatunków roślin kwiatowych, konserwacja ścieżek i tarasów etc.

Inne środki Wspólnej Polityki Rolnej

Wiele innych szczegółowych przepisów unijnych ma pewne aspekty ekologiczne. Najważniejsze z nich wymieniamy:

Legislacja dotycząca ochrony produktów roślinnych.

- Dyrektywa 79/117/EEC zakazująca umieszczaniu na rynku produktów zawierających aktywne substancje jak DDT, aldrin, dieldrin.
- Dyrektywa 91/414/EEC dyrektywa dotycząca bezpiecznego wykorzystywania środków ochrony roślin.
- Pięć dyrektyw określających maksymalny poziom pozostałości w produktach spożywczych 74/63/EEC, 76/895/EEC, 86/362/EEC, 86/363/EEC, 90/642/EEC)

Legislacja dotycząca rolnictwa organicznego (ekologicznego)

Rozporządzenie 2092/91 dotyczące warunków funkcjonowania rolnictwa organicznego (ekologicznego)

Rozporządzenie to tworzy ramy dla etykietowania, produkcji i kontroli produkowanej metodami organicznymi. Rolnictwo organiczne (ekologiczne) spotyka się z rosnącym zainteresowaniem konsumentów poszukujących produktów żywnościowych wytworzonych

pod ścisłą kontrolą i wykluczeniem nawozów sztucznych i środków ochrony roślin. Z kolei dla rolnictwa jest to szansa na zróżnicowanie produkcji i rozszerzenie oferty rynkowej.

Korzyści rozwoju takiego rolnictwa dla środowiska są oczywiste, są to:

uniknięcie zanieczyszczenia wód i gleby przez pozostałości nawozów sztucznych i środków ochrony roślin,

ochrona gleby i jej struktury poprzez stosowanie starannej i dobrej agrotechniki,

ochrona różnorodności biologicznej, poprzez uprawę rzadkich roślin i odmian, stosowanie biologicznych metod ochrony roślin i ograniczenie zanieczyszczeń środowiska.

Rolnictwo organiczne jest wspierane w Unii z wielu różnych funduszy i programów, które zostały omówione poprzednio.

Dotychczasowe regulacje UE w zakresie rolnictwa organicznego dotyczą produkcji roślinnej. Z drugiej strony wiadomo, że nie ma zrównoważonego rolnictwa bez produkcji zwierzęcej. Komisja Europejska przygotowała już w 1991 roku propozycję rozporządzenia 2092/91 w tej sprawie, która do tej pory jest dyskutowana.

Od 1989 roku działa w Polsce pozarządowa organizacja Stowarzyszenie Producentów Żywności Metodami Ekologicznymi EKOLAND - stowarzyszone w Międzynarodowej Federacji Rolnictwa Ekologicznego IFOAM. Organizacja ta opiekuje się gospodarstwami prowadzącymi produkcję metodami ekologicznymi. Ponadto działają w Polsce inne organizacje prowadzące gospodarstwa metodami ekologicznymi jak np. Polskie Towarzystwo Rolnictwa Ekologicznego, Towarzystwo Ekologiczne PRO VITA, Związek Gmin Ekologicznych EKO ROL.

Ostatnio w Polsce upowszechnia się pojęcie rolnictwo ekologiczne jako modny zamiennik stosowanego dotąd terminu rolnictwo organiczne lub biologiczne, jako termin opisujący pewien specyficzny rodzaj produkcji polegający na nadzorowanym przez organizację rolnictwa organicznego prowadzeniu produkcji metodami organicznymi i biodynamicznymi. Takie rozumienie pojęcia „rolnictwo ekologiczne” bardzo lansowane przez środowisko związane z EKOLANDEM może być mylące, bowiem w rzeczywistości cały ruch rolnictwa dawniej nazywanego organicznym a obecnie ekologicznym liczy kilkaset gospodarstw i jest marginesem problematyki agro-środowiskowej, zaś termin „rolnictwo ekologiczne” obiecuje znacznie więcej.

Znaki geograficznego pochodzenia i specyficznych metod produkcji

Symbol lub nalepka na produkcie wskazująca na specjalny sposób wytworzenia produktu lub jego specjalne pochodzenie może być ważnym czynnikiem ułatwiającym sprzedaż danego produktu i uzyskiwanie za niego na rynku wyższych cen. System taki umożliwia producentowi wyróżnienie swych produktów na rynku, wzbudza zaufanie konsumentów poprzez dostarczenie szczegółowych informacji o jego pochodzeniu i jakości.

W Unii Europejskiej istnieje system nadawania tego rodzaju znaków ze względu na geograficzne pochodzenie lub specyficzną technologię produkcji i właściwości.

Rozporządzenie 2515/ 94 określa szczegółowe zasady występowania o nadanie znaków geograficznego pochodzenia lub specyfiki produktu co jest generalnie zdefiniowane w rozporządzeniach 2081/92 i 2082/92 , dotyczących ochrony znaku geograficznego i świadectwa specyfiki

W celu zachowania wiarygodności znaków towarowych kraje członkowskie posiadają oficjalną listę tych znaków i prowadzą inspekcje i kontrole zgodności kryteriów ich stosowania z założeniami. Nadawanie znaków geograficznego pochodzenia, ściśle wiąże dany

produkt z określonym regionem o określonym stanie środowiska naturalnego. Dobry stan środowiska obszaru gdzie dany produkt był wyprodukowany może w tym przypadku być czynnikiem promującym produkt. Rolnicze oznaczenia produktu mogą być w tym przypadku czynnikiem wzmacniającym i wspierającym rolnictwo na obszarach o dużych walorach przyrodniczych i słabym rolnictwie jak np.; obszary arktyczne czy górskie. Przykładem takiego znaku jest popularny w Europie znak geograficznego pochodzenia dla „serów z obszaru Alp”. Jest on też znakiem specyfiki produktu, ze względu na specyficzną technologię wytwarzania tego produktu.

Rozporządzenia, 2515/ 94, 2081/92 i 2082/92 dotyczące Ochrony Znaku Geograficznego i Świadectwa Specyfiki. Mogą być środkami wspierania rolnictwa ekstensywnego i rolnictwa na terenach chronionych albo np. na obszarze Zielonych Płuc Polski

• **Polityka środowiskowa**

Wzrastająca świadomość powiązań pomiędzy środowiskiem naturalnym a rolnictwem prowadzi do integracji polityki rolnej i środowiskowej w krajach Unii Europejskiej. Obecne podejście do zagadnień ochrony środowiska i rolnictwa można określić dwoma punktami:

⇒ zintegrowane podejście do zagadnień środowiskowych w rolnictwie,

⇒ zasada zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

Traktat Unii Europejskiej zawiera wśród celów Unii Europejskiej zadanie popierania „zrównoważonego.... uwzględniającego środowisko wzrostu” (art. 2) i wymaga by „wymogi ochrony środowiska zostały zintegrowane do zasad i mechanizmów wdrażania innych polityk Unii” (art. 130r).

Obecny stan etap procesu włączenia wymogów środowiskowych do polityki rolnej może być podsumowany jako działania podejmowane w celu ograniczenia presji działalności rolniczej na środowisko, tam gdzie to możliwe utrzymywanie przyjaznych środowisku form użytkowania ziemi i finansowe wspieranie rolników którzy podejmują działania na rzecz działań sprzyjających środowisku.

Ponadto, winny być podejmowane działania na rzecz ochrony środowiska ze strony działań podejmowanych w rolnictwie, ochrony zasobów naturalnych i zachowania zasobów genowych.

Rolnictwo zostało szczególnie potraktowane w najnowszym V Programie Środowiskowym Programie Działań Unii Europejskiej, poprzez podkreślenie znaczenia działań na zniwelowania szkód ekologicznych spowodowanych przez działalność rolniczą, a także poprzez wskazanie podwójnej roli rolników nie tylko jako producentów żywności, ale także co jest nowością, jako opiekunów środowiska naturalnego.

Poszczególne instrumenty działania znajdują się zarówno w polityce rolnej jak i polityce środowiskowej Unii i są bardziej szczegółowo omówione.

Unia Europejska dąży do coraz szerszego uwzględniania zasad zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, zainicjowanych podczas Konferencji „Środowisko i Rozwój” w Rio de Janerio w 1992. Polityka rolna UE w 21 wieku, będzie ukierunkowana na realizację celów wypracowanych podczas Konferencji w Rio de Janerio znanych jako „Agenda 21”. Będzie ona polegać na:

⇒ ograniczeniu dopłat do cen rynkowych produktów rolnych na rzecz zwiększenia bezpośrednich zachęt pro-ekologicznych dla rolników,

⇒ ukierunkowanie rozwoju obszarów wiejskich zgodnie z zasadami ekorozwoju,

⇒ podkreślenie wielofunkcyjnego znaczenia rolnictwa,

⇒ uproszczenie mechanizmów realizacji polityki rolnej i decentralizacja.

Harmonizacja polityki ekologicznej i rolnej stanie się najważniejszym priorytetem.

Horyzontalne przepisy w ochronie środowiska

Wiele przepisów ekologicznych Unii, które wpływają na rolnictwa ma charakter powszechny i nie dotyczy szczególnie rolnictwa a wszystkich dziedzin gospodarki. Przykładem takich przepisów są oceny oddziaływania na środowisko.

Oceny oddziaływania na środowisko

Oceny oddziaływania na środowisko to procedura administracyjna prowadzona z udziałem ekspertów oraz społeczeństwa, której celem jest określenie czy dana propozycja inwestycji jest korzystna i do przyjęcia, czy też nie. Dyrektywa UE w tej sprawie zawiera listę rodzajów inwestycji dla których stosowanie takiej procedury jest konieczne. Na liście tej znajduje się wiele inwestycji i działań o charakterze rolniczym. Dyrektywa 85/337 obejmuje szereg zagadnień dotyczących rolnictwa (w aneksie II): projekty scalania gruntów, projekty intensyfikacji rolnictwa, gospodarka wodna w rolnictwie, zalesiania, farmy drobiarskie, wychów łososi, osuszanie gruntów podmorskich. Przewiduje się w UE rozszerzenie listy działań w rolnictwie podlegających procedurze Ocen Oddziaływania na Środowisko. Oceny te uwzględniać winny następujące elementy: zagrożenie dla ludzi, zwierząt i roślin, gleb, wód, powietrza i krajobrazu, współzależności pomiędzy ww. czynnikami, dobra materialne i dziedzictwo kulturowe. Polskie przepisy z tego zakresu nie uwzględniają jeszcze większości inwestycji i projektów związanych z rolnictwem

Dyrektywa IPPC, przewiduje zintegrowany system kontroli i prewencji zanieczyszczeń obejmując takie instalacje rolnicze jak duże fermy trzody chlewnej i drobiu. Regulacje tej dyrektywy dotyczyć będą jedynie największych zakładów rolniczych, gdzie ochrona środowiska będzie musiał mieć zintegrowany charakter i opierać się o specjalnie opracowany przez zakład program.

Innym mechanizmem jest dobrowolne rozwiązanie tzw. System Environmental Liability zaproponowany w 1993 jako dokument Komisji Zielona Księga o Leczeniu Zniszczeń Środowiska (Green Paper on Remedying Environmental Damages) - dotyczy także zagadnień rolnych.

Ochrona przyrody

Przepisy dotyczące ochrony przyrody mają duży wpływ na rolnictwo, bowiem obszary chronione obejmują wiele obszarów rolniczych.

System NATURA 2000 tworzony na podstawie dyrektywy Ptasiej 79/409/EEC i Habitatowej 92/43/EEC, obejmując kilkanaście procent powierzchni Kraju, może wpływać na obszary rolnicze, podobnie jak przepisy o ochronie gatunkowej roślin (468 gatunków) i zwierząt (ponad 231 gatunków) mogą ograniczać pewne praktyki rolnicze. Instrumenty ochronne w ramach tych dyrektyw to: bezpośrednie działania ochronne, oceny oddziaływania na środowisko, planowanie przestrzenne.

Celem Dyrektywy 43/92/EWG jest ochrona różnorodności biologicznej w krajach członkowskich Unii Europejskiej poprzez ochronę naturalnych ekosystemów oraz fauny i flory. Wiele typów zbiorowisk oraz ekosystemów ulega zniszczeniu i rosnąca liczba gatunków narażona jest temu zagrożeniu. Szczegółowymi celami dyrektywy jest:

- zapewnienie uprzywilejowanego statusu ochronnego dla typów zbiorowisk i ekosystemów wymienionych w Aneksie 1
- zapewnienie uprzywilejowanego statusu ochronnego dla gatunków wymienionych w Aneksie 2, uznanych jako przedmiot szczególnego zainteresowania Wspólnoty.

Dla gatunków oraz zbiorowisk (ekosystemów) zdefiniowano udział ekosystemów i siedlisk w powierzchni krajów członkowskich, z uwzględnieniem takich czynników, jak dynamika populacji gatunków, trendy w naturalnych zasięgach gatunków i zbiorowisk oraz areal zachowanych siedlisk

Podjęto wiele działań w celu utworzenia Europejskiej Sieci Ekologicznej zwanej „*NATURA 2000*”. Pierwszym krokiem dla utworzenia Sieci, jest przygotowanie w każdym państwie członkowskim listy obszarów, które potencjalnie poszczególne państwa uznają jako spełniające kryteria „obszarów szczególnego zainteresowania Wspólnoty”. W system ten zostaną także włączone obszary chronione utworzone na podstawie dyrektywy 79/409/EWG z 2 kwietnia 1979 r. o ochronie dzikich ptaków.

Kraje członkowskie winny w okresie 6 lat wyznaczyć „specjalne obszary ochrony”. Wyznaczenie obszaru zobowiązuje do podjęcia działań ochronnych i odpowiedniego nimi zarządzania, które winny zapobiegać niszczeniu tych obszarów. W tym celu plany i projekty, które mogą mieć niekorzystny wpływ na te obszary winny być poddawane ocenie. Plany i projekty muszą uwzględniać wymogi ochrony przyrody i jedynie ze względu na ważne nadrzędne wymogi uwarunkowane interesem publicznym (np. obronność) mogą być zaakceptowane odstępstwa powodujące szkody przyrodnicze. W takiej sytuacji państwa członkowskie zmuszone są podjąć działania rekompensujące straty dla przyrody.

Obowiązujący krajowy system ochrony przyrody, istniejący w Polsce na mocy art. 13, ust 2 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 października 1991r., różni się co do kryteriów tworzenia systemu obszarów chronionych w stosunku do postanowień art. 3 ww. dyrektywy. Zgodnie z postanowieniami ustawy o ochronie przyrody system obszarów chronionych w Polsce tworzy się poprzez włączanie do niego istniejących form ochrony przyrody najwyższej rangi. Utworzenie sieci *NATURA 2000* będzie kosztowne zarówno dla budżetów publicznych jak i dla osób prawnych i publicznych. Włączenie więc większości obszarów chronionych Polski w tę sieć może spowodować poprawę jakości ochrony i zmniejszenie krajowych wydatków publicznych. Wdrożenie dyrektywy wprowadzi zmiany w zakresie mechanizmów finansowania, procedur zatwierdzania inwestycji na obszarach chronionych, określi zakres badań monitoringowych. Dla obszarów objętych siecią *NATURA 2000* należy zaproponować alternatywne kierunki rozwoju gospodarczego jak zrównoważona turystyka, pro-ekologiczne leśnictwo, ekstensywne rolnictwo.

Fundusz LIFE ustanowiony Rozporządzeniem 1973/92 i znowelizowany Rozporządzeniem 1404/96 stworzony w celu ochrony przyrody i środowiska, może być wykorzystywany dla wspierania ochrony przyrody na obszarach wiejskich.

Gospodarka wodna

Poważnym problemem jest wysoki stopień zanieczyszczenia większości wód powierzchniowych i podziemnych w Polsce, powodowanego przez sektor komunalny, przemysłowy i rolnictwo. Główną przyczyną zanieczyszczeń wód jest brak wystarczającej ilości oczyszczalni ścieków, zarówno w miastach, jak i zakładach przemysłowych.

Wody powierzchniowe w Polsce zajmują ok. 3% powierzchni kraju, co świadczy o stosunkowo ubogich zasobach wodnych w porównaniu do większości krajów europejskich.

System prawny w gospodarce wodnej UE jest w okresie zmian. Dotychczas obowiązują następujące przepisy odnoszące się do rolnictwa:

Dyrektywa o ochronie wód gruntowych i programach ochrony wód podziemnych, 80/68/EEC.

Wymaga stosowania procedur autoryzacji wprowadzających wody do gruntu, jak również

zintegrowanych programów zarządzania i ochrony wód gruntowych, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich.

Dyrektywa o wodzie pitnej 80/778/EEC ustala standardy obowiązujące w tym zakresie, zaś w propozycjach nowelizacji ww. dyrektywy rozpatruje się limity azotanów i pestycydów w wodzie pitnej wynoszące 50 mg/l azotanów i 0.5µg/l pestycydów.

Dyrektywa azotanowa 91/676/EEC ukierunkowana jest na redukcję azotanów pochodzących ze źródeł rolniczych. Kraje są zobowiązane do wyznaczenia stref wrażliwych (wody powierzchniowe lub gruntowe zawierają lub mogą zawierać więcej niż 50 mg/l nitratów, naturalne akwenty wrażliwe na eutrofizację)

Na obszarze ww. wrażliwych stref należy wprowadzać Zasady Dobrej Praktyki Rolniczej, oraz ograniczać dostawę azotu z nawozów organicznych do poziomu 170 kg/N/ha

V Program Ochrony Środowiska Unii Europejskiej

Jest on aktualnie obowiązującym w Unii Europejskiej dokumentem politycznym określającym cele polityki ochrony środowiska. Zagadnienia rolnicze odgrywają w nim znaczną rolę. Wskazuje on na następujące zagadnienia wiążące się z rolnictwem i obszarami wiejskimi:

- związanie reformy Wspólnej Polityki Rolnej z warunkami środowiskowymi,
- zapewnienie skutecznej i efektywnej implementacji programów agro- środowiskowych,
- zintegrowany rozwój obszarów wiejskich poprzez, wzięcie pod uwagę aspektów społecznych, zachęcanie do współpracy i dialogu pomiędzy (władzami ochrony środowiska, organizacjami społecznymi, rolnikami i ich organizacjami), rozwój programu LEADER
- inwentaryzacja skutków ekologicznych polityki funduszy strukturalnych UE, w celu modyfikacji tej polityki
- promocja dobrych praktyk rolniczych szczególnie ograniczania zużycia nawozów i pestycydów.

Podsumowując różne mechanizmy polityki rolnej i środowiskowej Unii Europejskiej tworzą szeroką listę Opcji i Możliwości Ekologizacji Polityki Rolnej, które będą mogły być stosowane w celu zachęcenia rolników dla działań pro-ekologicznych. Te instrumenty polityki będą stosowane nie tylko przez władze centralne ale będą głównie w dyspozycji władz regionalnych i lokalnych, a współfinansowanie przez budżet centralny i fundusze unijne.

1/. OPCJE ZWIĄZANE ZE ZWIĘKSZENIEM DOCHODÓW

- a. Połączenie korzyści; powiązanie podstawowych środowiskowych warunków do wypłat kompensacyjnych.
- b. Przywrócenie żywopłotów do dopłat do hektara w hodowli.

2/. OPCJE ZWIĄZANE Z SYSTEMEM KWOT

- a. Ustanowienie pułapu kwoty mlecznej na hektar na farmę, biorąc pod uwagę regionalne zróżnicowanie.
- b. Relokacja kwot zgodnie z kryteriami ekologicznymi.
- c. Połączenie korzyści; dołączenie podstawowych warunków ekologicznych do wszystkich zasad produkcji mleka i cukru.

3/. OPCJE ZWIĄZANE Z ODŁOGOWANIEM.

- a. Rozszerzenie dopłat kompensacyjnych do ziemi która jest na stałe wycofana z rolnictwa (to może zastąpić obecny obowiązek odłogowania).

- b. Dodanie opcji dwu-, trzy-, i czteroletniego rotacyjnego ugorowania.
- c. Zwiększenie możliwości dla odłogowania gruntów marginalnych.
- d. Rozpoczęcie handlu zobowiązaniami odłogowania np. tworzenie ekosystemów lub redukcja zanieczyszczeń.
- e. Wprowadzenie obligacji odłogowania - z jednoczesnym pośrednim wsparciem cenowym - dla wszystkich gruntów ornych, włączając te które nie są przedmiotem wsparcia dotychczasowej polityki rolnej. Na przykład tzw. "sabbatical year" co sześć lat.
- f. Dołączenie innych warunków ekologicznych do odłogowania.
- g. Nadanie pozarządowym organizacjom ochrony przyrody roli w zarządzaniu odłogowanymi polami np. wykonywanie lub zatwierdzanie planów zarządzania i/lub wykonywanie części prac zarządczych.

4/. EKSTENSYFIKACJA; ZMNIEJSZANIE NAKŁADÓW I PRODUKCJI NA HEKTAR JAKO ALTERNATYWA DLA ODŁOGOWANIA

- a. Wprowadzenie regionalnych specyficznych wskaźników maksymalnej obsady inwentarza.
- b. Uregulowanie wyboru różnicowania, terminarzy oprysków, terminów siania, sianokosów i zbiorów biorąc od uwagę regionalne różnicowanie. Unijną kompensację przez wyższe dopłaty do hektara i/lub obniżenie zobowiązań odłogowania ziemi.
- c. Zakazanie regulatorów wzrostu i niektórych pestycydów z podobną kompensacją.
- d. Podobnie jak opcje b. i c., lecz na poziomie farm i na zasadzie dobrowolności: wynagrodzenie niskonakładowych technologii przez wyższe dopłaty do hektara i/lub niższych zobowiązań odłogowania. Na przykład rolnictwo organiczne, rolnictwo o małych nakładach wody itp.
- e. Wynagrodzenie dobrych środowiskowych rezultatów (np. mała emisja, małe zużycie wody) w podobny sposób.

5/. WPROWADZANIE ŚCIŚLEJSZYCH ŚRODOWISKOWYCH PRZEPISÓW KTÓRE MOGĄ WPŁYWAĆ NA POZIOM PRODUKCJI I MOGĄ BYĆ CZĘŚCIOWA ALTERNATYWĄ ODŁOGOWANIA

6/. WPROWADZENIE PODATKÓW ZWIĄZANYCH Z NAKŁADAMI JAKO ALTERNATYWA ODŁOGOWANIA

- a. Opodatkowanie nawozów sztucznych, kompensowane przez wyższe dopłaty do powierzchni (zależnie od uprawy i regionu) i/lub niższych zobowiązań odłogowania.
- b. Opodatkowanie agro-chemikaliów (pestycydy i regulatory wzrostu) z podobnymi kompensacjami.

7/. WPROWADZANIE ŚCIŚLEJSZYCH JAKOŚCIOWYCH, WŁĄCZAJĄCYCH ŚRODOWISKOWE KRYTERIA W PROCESIE PRODUKCYJNYM.

- a. Ustanowienie ostrzejszej ochrony regionalnych znaków o kryteria środowiskowe są włączone.
- b. Wprowadzenie powszechnych zielonych znaków, uwzględniających ekologiczne warunki mogących wpływać na poziom produkcji.
- c. Zapewnienie wyższych dopłat do powierzchni hektara i/lub obniżenia zobowiązań do odłogowania dla farm posiadających zielony znak.

8/. DODATKOWE BODŹCE PIENIĘŻNE ZE WZGLĘDU NA OCHRONĘ PRZYRODY, KTÓRE MOGĄ WPŁYWAĆ NA POZIOM PRODUKCJI.

- a. Wspieranie kompensacji za restrykcje.
- b. Wynagrodzenie za pozytywne akcje.
- c. Wynagrodzenie za specyficzne osiągnięcia w ochronie przyrody.

9/. POWIĄZANIE ŚCIŚLEJSZYCH EKOLOGICZNYCH WARUNKÓW Z SUBSYDIAMI INWESTYCYJNYMI

- a. Połączenie ściślejszych środowiskowych warunków do subsydiów inwestycyjnych. Polegających raczej na zmniejszaniu kosztów niż zwiększaniu produkcji.
- b. Żądanie oceny oddziaływania na środowisko i/lub zatwierdzenia przez środowiskowe organy (rządowe lub pozarządowe) dla wielkich projektów infrastrukturalnych włączając w to inwestycje wodne.

2. PERSPEKTYWA REGIONALNA - „ZIELONE PŁUCA POLSKI”

Harmonizacja Rolnictwa z Wymogami Ochrony Przyrody w Warunkach Polski Północno-Wschodniej

Wśród inicjatyw regionalnych, których naczelną zasadą jest takie ukształtowanie gospodarczego modelu regionu by respektowane były prawa przyrody najbardziej znany jest program "Zielone Płuca Polski" przyjęty przez pięć północno- wschodnich województw w 1989 roku. Później ich ilość wzrosła do siedmiu. Posiadają najczystsze środowisko i największą różnorodność biologiczną.

Dzięki temu powstała możliwość, ukształtowania na obszarze północno- wschodniej Polski ekstensywnego, ale przy tym produktywnego modelu gospodarowania i w związku ze zmniejszaniem się powierzchni użytków rolnych, przeznaczenia większych obszarów dla potrzeb ochrony przyrody.

Pod wpływem dramatycznych zmian jakie doświadczyło polskie rolnictwo, w procesie urynkowania, okazało się, że intensywne wykorzystywanie rolnicze znacznych obszarów kraju nie ma ekonomicznego uzasadnienia. Wystąpiła znaczna chociaż trudna w chwili obecnej do oszacowania tendencja spadku areалу gruntów ornych i wzrost powierzchni nieużytków. Szczególnie na obszarach gdzie duże powierzchnie zajmowały Państwowe Gospodarstwa Rolne, wystąpiło na dużą skalę zjawisko ekstensywnej gospodarki a nawet zaniechania gospodarki na peryferyjne położonych użytkach rolnych.

Harmonizacja ochrony środowiska i rolnictwa w Polsce północno- wschodniej ?

W świetle badań Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN w ostatnim dziesięcioleciu dominują następujące tendencje w rolniczym użytkowaniu ziemi:

- 1/ Stały ubytek użytków rolnych, średnio w kraju w latach 1975-85 0,4%, największy sięgający 7% w okolicach Warszawy.
- 2/ Znaczny spadek areálu gruntów ornych, występujący na 80% powierzchni kraju, największy w Polsce północno- wschodniej (w woj. białostockim wyniósł on 12%).
- 3/ Zróżnicowane tendencje w powierzchni użytków zielonych, zmniejszanie się ich powierzchni w Polsce zachodniej i silny wzrost we wschodniej.

8/. DODATKOWE BODŹCE PIENIĘŻNE ZE WZGLĘDU NA OCHRONĘ PRZYRODY, KTÓRE MOGĄ WPŁYWAĆ NA POZIOM PRODUKCJI.

- a. Wspieranie kompensacji za restrykcje.
- b. Wynagrodzenie za pozytywne akcje.
- c. Wynagrodzenie za specyficzne osiągnięcia w ochronie przyrody.

9/. POWIĄZANIE ŚCIŚLEJSZYCH EKOLOGICZNYCH WARUNKÓW Z SUBSYDIAMI INWESTYCYJNYMI

- a. Połączenie ściślejszych środowiskowych warunków do subsydiów inwestycyjnych. Polegających raczej na zmniejszaniu kosztów niż zwiększaniu produkcji.
- b. Żądanie oceny oddziaływania na środowisko i/lub zatwierdzenia przez środowiskowe organy (rządowe lub pozarządowe) dla wielkich projektów infrastrukturalnych włączając w to inwestycje wodne.

2. PERSPEKTYWA REGIONALNA - „ZIELONE PŁUCA POLSKI”

Harmonizacja Rolnictwa z Wymogami Ochrony Przyrody w Warunkach Polski Północno-Wschodniej

Wśród inicjatyw regionalnych, których naczelną zasadą jest takie ukształtowanie gospodarczego modelu regionu by respektowane były prawa przyrody najbardziej znany jest program "Zielone Płuca Polski" przyjęty przez pięć północno- wschodnich województw w 1989 roku. Później ich ilość wzrosła do siedmiu. Posiadają najczystsze środowisko i największą różnorodność biologiczną.

Dzięki temu powstała możliwość, ukształtowania na obszarze północno- wschodniej Polski ekstensywnego, ale przy tym produktywnego modelu gospodarowania i w związku ze zmniejszaniem się powierzchni użytków rolnych, przeznaczenia większych obszarów dla potrzeb ochrony przyrody.

Pod wpływem dramatycznych zmian jakie doświadczyło polskie rolnictwo, w procesie urynkowienia, okazało się, że intensywne wykorzystywanie rolnicze znacznych obszarów kraju nie ma ekonomicznego uzasadnienia. Wystąpiła znaczna chociaż trudna w chwili obecnej do oszacowania tendencja spadku areału gruntów ornych i wzrost powierzchni nieużytków. Szczególnie na obszarach gdzie duże powierzchnie zajmowały Państwowe Gospodarstwa Rolne, wystąpiło na dużą skalę zjawisko ekstensywnej gospodarki a nawet zaniechania gospodarki na peryferyjne położonych użytkach rolnych.

Harmonizacja ochrony środowiska i rolnictwa w Polsce północno- wschodniej ?

W świetle badań Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN w ostatnim dziesięcioleciu dominują następujące tendencje w rolniczym użytkowaniu ziemi:

- 1/ Stały ubytek użytków rolnych, średnio w kraju w latach 1975-85 0,4%, największy sięgający 7% w okolicach Warszawy.
- 2/ Znaczny spadek areału gruntów ornych, występujący na 80% powierzchni kraju, największy w Polsce północno- wschodniej (w woj. białostockim wyniósł on 12%).
- 3/ Zróżnicowane tendencje w powierzchni użytków zielonych, zmniejszanie się ich powierzchni w Polsce zachodniej i silny wzrost we wschodniej.

- 8/. DODATKOWE BODŹCE PIENIĘŻNE ZE WZGLĘDU NA OCHRONĘ PRZYRODY, KTÓRE MOGĄ WPŁYWAĆ NA POZIOM PRODUKCJI.
- Wspieranie kompensacji za restrykcje.
 - Wynagrodzenie za pozytywne akcje.
 - Wynagrodzenie za specyficzne osiągnięcia w ochronie przyrody.

9/. POWIĄZANIE ŚCIŚLEJSZYCH EKOLOGICZNYCH WARUNKÓW Z SUBSYDIAMI INWESTYCYJNYMI

- Połączenie ściślejszych środowiskowych warunków do subsydiów inwestycyjnych. Polegających raczej na zmniejszaniu kosztów niż zwiększaniu produkcji.
- Żądanie oceny oddziaływania na środowisko i/lub zatwierdzenia przez środowiskowe organy (rządowe lub pozarządowe) dla wielkich projektów infrastrukturalnych włączając w to inwestycje wodne.

2. PERSPEKTYWA REGIONALNA - „ZIELONE PŁUCA POLSKI”

Harmonizacja Rolnictwa z Wymogami Ochrony Przyrody w Warunkach Polski Północno-Wschodniej

Wśród inicjatyw regionalnych, których naczelną zasadą jest takie ukształtowanie gospodarczego modelu regionu by respektowane były prawa przyrody najbardziej znany jest program "Zielone Płuca Polski" przyjęty przez pięć północno-wschodnich województw w 1989 roku. Później ich ilość wzrosła do siedmiu. Posiadają najczystsze środowisko i największą różnorodność biologiczną.

Dzięki temu powstała możliwość, ukształtowania na obszarze północno-wschodniej Polski ekstensywnego, ale przy tym produktywnego modelu gospodarowania i w związku ze zmniejszaniem się powierzchni użytków rolnych, przeznaczenia większych obszarów dla potrzeb ochrony przyrody.

Pod wpływem dramatycznych zmian jakie doświadczyło polskie rolnictwo, w procesie urynkowania, okazało się, że intensywne wykorzystywanie rolnicze znacznych obszarów kraju nie ma ekonomicznego uzasadnienia. Wystąpiła znaczna chociaż trudna w chwili obecnej do oszacowania tendencja spadku areału gruntów ornych i wzrost powierzchni nieużytków. Szczególnie na obszarach gdzie duże powierzchnie zajmowały Państwowe Gospodarstwa Rolne, wystąpiło na dużą skalę zjawisko ekstensywnej gospodarki a nawet zaniechania gospodarki na peryferyjne położonych użytkach rolnych.

Harmonizacja ochrony środowiska i rolnictwa w Polsce północno-wschodniej?

W świetle badań Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN w ostatnim dziesięcioleciu dominują następujące tendencje w rolniczym użytkowaniu ziemi:

- 1/ Stały ubytek użytków rolnych, średnio w kraju w latach 1975-85 0,4%, największy sięgający 7% w okolicach Warszawy.
- 2/ Znaczny spadek areału gruntów ornych, występujący na 80% powierzchni kraju, największy w Polsce północno-wschodniej (w woj. białostockim wyniósł on 12%).
- 3/ Zróżnicowane tendencje w powierzchni użytków zielonych, zmniejszanie się ich powierzchni w Polsce zachodniej i silny wzrost we wschodniej.

Cele polskiej polityki rolnej w zakresie rozwoju rolnictwa ekologicznego i ekologizacji rolnictwa winny zostać określone nie tylko na podstawie krajowych doświadczeń, ale także inspirować się zaleceniami i doświadczeniami zagranicznymi. Dotychczasowe działania w zakresie rolnictwa ekologicznego, koncentrują się na wspieraniu rolnictwa organicznego lub biodynamicznego na szczeblu gospodarstw. Jest to zaledwie wycinek problematyki wiążącej się z ekologizacją rolnictwa.

Należy domniemywać, że produkcja przeciętnego gospodarstwa na obszarze Polski północno-wschodniej jest bardziej zgodna z zasadami ekologii niż większości farm ekologicznych na Zachodzie.

Tworzenie farm biodynamicznych lub organicznych nie jest więc tutaj zadaniem o podstawowym znaczeniu. Istotne jest natomiast dopracowanie się modelu "ekstensywnej" ale jednocześnie produktywnej gospodarki zharmonizowanej z wymogami środowiska, oraz promocja i organizacja rynku zbytu tej produkcji.

Rozwój ekstensywnych (niskonakładowych) form rolnictwa

W historii gospodarczej ostatnich lat w Polsce północno-wschodniej ciekawym okresem były lata 70-te i 80-te, kiedy wystąpił rozwój chowu bydła i znaczące zmiany w strukturze rolniczego użytkowania ziemi.

Rozwój chowu bydła miał swą przyczynę (obok sprzyjających warunków lokalnych) w dosyć przypadkowym zbiegu okoliczności. Było nim wystąpienie w tym samym czasie, korzystnych warunków ekonomicznych dla produkcji mleka i zmniejszenie podaży środków produkcji. Spowodowało to znaczny wzrost areału upraw motylkowych pastewnych, głównie koniczyny i zapoczątkowało "łańcuch" korzystnych ekologicznie przeobrażeń sposobu gospodarowania w rolnictwie.

Znacznie zwiększyły się zasoby paszowe. Równocześnie zmniejszyło się znacznie pogłowie koni. Wzrost obsady bydła spowodował wydatne zwiększenie nawożenia organicznego i zmniejszenie potrzeby chemizacji upraw a więc i chemizacji wód powierzchniowych. Związany z rozwojem chowu bydła wzrost powierzchni paszowej a głównie areału motylkowych pastewnych, mających małe potrzeby jak chodzi o nawożenie dodatkowo ograniczał potrzebę stosowania nawozów sztucznych (szczególnie azotowych). Nie bez znaczenia jest fakt, że większość motylkowych jest roślinami wieloletnimi i uprawia się je przeważnie na danym polu kilka lat z rzędu. Eliminuje to konieczność corocznej orki i wykonywania wielu prac uprawowych, które niosą ze sobą niebezpieczeństwo erozji gleb. Przy tym koniczyna należy do upraw najefektywniej wykorzystujących światło słoneczne dla fotosyntezy, co jest istotne w warunkach krótkiego okresu wegetacyjnego Polski północnej.

Bydlęco-paszowiskowy kierunek, produkcyjny był więc korzystny zarówno z ekonomicznego jak i ekologicznego punktu widzenia i był dobrze przystosowany do specyfiki lokalnej.

Hodowlany kierunek rozwoju gospodarki indywidualnej w latach kryzysu w latach osiemdziesiątych, tak korzystny i godny zachowania ukształtował się w sposób samoistny, nie był efektem świadomej polityki rolnej.

Wraz z stopniowym zwiększeniem się podaży środków produkcji i pogorszeniem się opłacalności produkcji mleczarskiej w latach dziewięćdziesiątych, wystąpiły procesy stopniowego ograniczania produkcji mleczarskiej, spadło pogłowie bydła w tym krów a także areał pastewnych motylkowych.

Małe zasoby, pracy i niezmechanizowanie prac w obejściu, było i jest dalszą barierą dla rozwoju hodowli bydła mlecznego. Szczególnie brak, wodociągów w oborach utrudniający wprowadzenie dojarek elektrycznych, które są niezbędne nie tylko dla unowocześnienia produkcji mleczarskiej ale i dla ulżenia ciężkiej pracy kobiet wiejskich.

Istotnym czynnikiem ograniczającym, rozwój hodowli a w szczególności hamującym postęp w chowie bydła jest niska jakość biologiczna inwentarza i brak, dostosowania hodowanych odmian zwierząt do warunków i potrzeb, rolnictwa.

Dużym błędem popełnionym w okresie poprzednim było wyeliminowanie z hodowli ras bydła nadających się do chowu mięsnego (takie walory miały, pruskie rasy bydła a także bydło czerwone rasy polskiej).

Mimo, że północno- wschodnia Polska nie posiada zbyt korzystnych warunków do rozwoju mięsnego chowu bydła (ze względu na stosunkowo krótki sezon wegetacyjny, a przez to krótki okres żywienia pastwiskowego bydła i długi kosztownego chowu oborowego), tym niemniej w pewnych sytuacjach mięsny chów bydła jest z pewnością uzasadniony. Jednak używane do tego celu było rasy nizinnej czarno-białej wolno przyrasta i nieefektywnie wykorzystuje pasze.

Ochrona przyrody i krajobrazu oraz gospodarka rolna mogą współistnieć w harmonii.

Optymalnym modelem rolniczego użytkowania tych, obszarów jest duże indywidualne gospodarstwo (o powierzchni kilkudziesięciu hektarów użytków rolnych i leśnych), prowadzące ekstensywną (tzn. nastawioną na maksymalizację dochodu z jednostki nakładu) gospodarke o, kierunku hodowlano - paszowiskowo - leśnym. Taki charakter ma rolnictwo w krajach skandynawskich w podobnych warunkach przyrodniczych.

Zadanie wspierania ekstensywnych form produkcji rolnej powinno polegać na:

- 1) Prowadzeniu stabilnej regionalnie zróżnicowanej polityki cen.
- 2) Stosowaniu polityki bezpośrednich dopłat zgodnych z zasadami rozwiązań Unii Europejskiej (sumy dopłat winny być dostosowane do polskich realiów).
- 3) Działania mające na celu dostosowanie uprawianych i hodowanych odmian i ras do wymogów technologicznych produkcji ekstensywnej.
- 4) Organizacja rynków zbytu i promocja produkcji i znaków towarowych niektórych produktów regionu.

Bardziej szczegółowo zadania te można nakreślić następująco:

Prowadzenie stabilnej polityki cenowej ukierunkowane na specjalizację regionu w produkcji wołowiny, mleka i zdrowej żywności. Winno być realizowane ze środków państwowych przez regionalną agencję rozwoju gospodarczego. O powodzeniu tego rodzaju programu można myśleć w perspektywie najwcześniej kilku lat.

Polityka rolna winna zachęcać do dobrowolnego odłogowania ziemi lub uprawy w określony sposób.

Polityka ta ze względu na możliwości winna być ograniczona do obszarów najważniejszych z punktu widzenia ochrony przyrody, określonych na podstawie inwentaryzacji przyrodniczej. Na przykład, szczególnymi celami polityki odłogowania winna stać się ochrona półnaturalnych zbiorowisk, obszarów parków narodowych i krajobrazowych wraz ze strefami

ochronnymi, ciągów "korytarzy ekologicznych". Sumy dotacji winny być dostosowane do naszych realiów, natomiast zasady analogiczne do Zarządzenia EEC 2078/92.

W zakresie stosowania postępu biologicznego w rolnictwie winny być podjęte dwa zagadnienia:

dostosowanie odmian i ras do warunków produkcji ekstensywnej.

Na przykład warto rozważyć możliwość wprowadzenia powszechnie bydła ras mięsnych bydła np. "Charole" (białe i czerwone) oraz owiec rasy "Charole"; próby chowu bydła prymitywnych ras szkockich.

Uprawa i hodowla tradycyjnych i archaicznych ras i odmian zwierząt w ramach ochrony różnorodności biologicznej.

Należy rozważyć czy obszary parków krajobrazowych nie są odpowiednie do tego rodzaju działań jak: identyfikacja i gromadzenie tradycyjnych i archaicznych ras zwierząt i roślin. W oparciu o te odmiany można prowadzić w sposób ekologiczny produkcję rolną na obszarach otaczających. Tradycyjne odmiany, lepiej niż nowoczesne są dostosowane do ekstensywnych tradycyjnych i organicznych metod produkcji.

Szczegółowe programy mogą być następujące:

- ⇒ gromadzenie, chów i hodowla archaicznych odmian roślin i zwierząt hodowlanych w wybranych gospodarstwach,
- ⇒ ochrona i pielęgnacja starych sadów, gdzie często zachowały się unikalne zasoby genowe i archaiczne odmiany drzew owocowych,
- ⇒ restytucja różnorodności gatunkowej na użytkach zielonych,
- ⇒ zachowanie i renaturalizacja siedlisk ekosystemów towarzyszących rolnictwu: miedz, okrajek, żywoplotów, oczek wodnych, śródpolnych, zadrzewień i zakrzaczeń.

Programy aktywnego wsparcia sprzedaży produkcji "ekologicznej" i obszarów "wrażliwych ekologicznie".

Winny być one realizowane poprzez:

- ⇒ organizację rynku rolnego, przetwórstwa, promocji i sprzedaży produktów rolnych poprzez wyspecjalizowane spółdzielnie lub spółki,
- ⇒ stworzenie znaku towarowego, systemu kontroli jakości produkcji dla niektórych regionów historycznych (Suwalszczyzna, Podlasie, Mazury).

Specjalny znak towarowy winien być ustanowiony dla określonych produktów regionu i produkowanych w określony sposób, np. w ekstensywnej produkcji hodowlanej i być wzorowany na systemie appellation controlee (francuski). Wiarygodny system znaków towarowych powinien zapewnić wsparcie produktom produkowanym w sposób korzystny dla wymogów środowiska. Zadanie to może podjąć Regionalna Izba Rolnicza

Rolnictwo organiczne

Winno być ono popierane na tym obszarze chociaż zdawać sobie należy sprawę, że ruch ten może objąć tylko stosunkowo nieliczne gospodarstwa. Przystawienie bowiem gospodarstwa zgodnie z zasadami rolnictwa organicznego wymaga długiego czasu, dużej wiedzy rolniczej, dużych zasobów pracy w gospodarstwie, znacznych zasobów finansowych a przy tym nie daje pewności sukcesu.

Z pewnością istnieje wiele gospodarstw które mają odpowiednie warunki dla wdrożenia na swym obszarze rolnictwa organicznego.

W tym celu należy nawiązać i utrzymywać stały kontakt ze stowarzyszeniami producentów zdrowej żywności.

Wzmocnienie więzi rolników z gospodarstwem

Punktem wyjścia w zakresie wdrażania zrównoważonego rozwoju winno być wzmocnienie więzi rodziny rolniczej z gospodarstwem, będącej podstawą jego trwałości i rozwoju. Jednym ze środków realizacji tego celu może być program zachęcania gospodarzy do prowadzenia "Księgi gospodarstwa".

W krajach Europy Zachodniej, szczególnie w Niemczech Zachodnich, powszechne jest prowadzenie przez farmerów Księgi gospodarstwa dokumentującej najważniejsze wydarzenia w życiu rodziny rolnika i gospodarstwa. W Niemczech niektóre księgi gospodarstwa sięgają XVII wieku.

Księga taka powinna obejmować historię gospodarstwa i rodu, o ile można ją odtworzyć na podstawie zapisków historycznych, parafialnych etc.; opis gospodarstwa, pól, rozłogu, zabudowań, zmian powierzchni; odnotowywać najważniejsze wydarzenia z historii rodziny i gospodarstwa. Winny być w niej ewidencjonowane także sposób produkcji, plodozmian, ważniejsze operacje handlowe itp.

Należy zachęcać rolników do prowadzenia takich dokumentacji, które winny zmienić sposób myślenia rolników o swym gospodarstwie, rozbudzać patriotyzm lokalny, zachęcić do planowego jego prowadzenia i rozwijania.

3. EKOROZWÓJ SZANSĄ GMIN SUWALSZCZYZNY W UNII EUROPEJSKIEJ

Im wcześniej gminy Suwalszczyzny podejmą praktyczne działania w celu lokalizacji na ich terenie pilotowych programów z zakresu polityki ekologicznej rolnej i regionalnej tym większe będą szanse na rozpoczęcie ważnych przemian strukturalnych i rolniczych regionu. Poprzez programy pilotowe gminy mogą jakby wcześniej niż całe rolnictwo polskie wejść w obszar stosowania mechanizmów polityki Unii Europejskiej. W tym celu należy jak najszybciej wystąpić do Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej a także Sekretarza Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej a nawet przedstawiciela Unii Europejskiej w Polsce o umieszczenia na Suwalszczyźnie takich programów. jak na przykład

a) Program przeciwdziałania erozji

Rada Europy, której stroną jest Polska przyjęła w maju 1972 Europejską Kartę Gleb i uchwaliła w maju 1992 roku zalecenia dotyczące ochrony gleb.

Dokumenty te stwierdzają, że gleba jest ograniczonym naturalnym zasobem, wrażliwym na zniszczenie i wymagającym ochrony przed zagrażającymi jej praktykami rolniczymi, erozją, zanieczyszczeniem i degradacją spowodowaną przez osadnictwo.

Rolnictwo odgrywa decydującą rolę w ochronie gleby. Oczywiście jest zachęcanie rolników do ochrony ich gleby ponieważ jest to podstawa ich egzystencji.

Występowanie erozji niekorzystnie oddziałuje na wegetację upraw i plony. Erozja zwiększa spływ z pól i wymywanie z pól substancji mineralnych, oraz organicznych do wód (podziemnych i powierzchniowych). Może spowodować zanieczyszczenie wód powierzchniowych przez unoszone cząstki glebowe jak i rozpuszczone w wodzie substancje

mineralne i organiczne, w tym pestycydy, nawozy sztuczne. Erozja może też spowodować zniszczenia i straty poza rolnictwem. Na przykład poprzez zanieczyszczenie ujęć wody przez rozpuszczone i unoszone substancje, jak również, poprzez podmywanie i niszczenie dróg itp.

Erozja wodna powodująca zubożenie gleb, występuje z różnym nasileniem na wszystkich nachylonych powierzchniach użytkowanych rolniczo. Erozja wodna jest wielokrotnie bardziej nasiloną na gruntach ornych w porównaniu z użytkami zielonymi, w podobnych warunkach. Wymyty materiał może być osadzany zarówno na polach jak i drogach jak również, co jest najbardziej szkodliwe w ciekach i zbiornikach wodnych.

Zagrożenie erozją wodną może wzrastać głównie jako skutek zmian w strukturze upraw, w tym wzrostu areału okopowych, zaorywania pastwisk na nachylonych stokach, usuwania zadrzewień i zakrzaczeń śródpolnych oraz żywopłotów. W warunkach intensywnego rolnictwa zagrożenie erozją poważnie rośnie na skutek nawadniania i deszczowania upraw.

Instrumenty programu przeciwdziałania erozji wodnej można określić następująco:

1. Wprowadzenie uprawy traw do płodozmianu,
2. Stworzenie wśród upraw polowych ciągłych pasów trawiastych jako stref buforowych,
3. Sadzenie żywopłotów, zakrzaczeń i zadrzewień lub budowa nowych rowów odwadniających w celu ograniczenia lub ukierunkowania zmywu gleb.¹
4. Dotowanie innych działań przeciwoerozyjnych wynikających z Kodów Dobrej Praktyki Rolniczej.
5. Dotowanie melioracji wodnych o działaniu przeciwoerozyjnym

W krajach Unii Europejskiej na obszarach wrażliwych z ekologicznego punktu widzenia czy zagrożonych przeazotowaniem rządy krajów dotują przekształcenie pól ornych w łąki i pastwiska, wprowadzenie trawy do płodozmianu lub wieloletnie odłogowanie ziemi.

Erozja wietrzna jest stałym procesem występującym na obszarach piaszczystych. Na obszarach gruntów ornych występuje na wzniesieniach, gdzie wiatr osiąga największą prędkość, oraz wtedy gdy gleba pozbawiona jest okrycia roślinnością lub śniegu, a więc w okresie jesieni, wiosny i zimy. Erozja wietrzna występuje najczęściej, gdy w okresie czynności uprawowych (orka, bronowanie itp.) powierzchnia gruntu jest zbyt sucha.

W celu ochrony gleby i plonów, często stosowaną metodą jest sadzenie szpalerów drzew i żywopłotów wzdłuż granic pól, z kierunku skąd wieją najsilniejsze wiatry, w okresie gdy gleba nie jest chroniona pokrywą roślinną. Po zawietrznej osłoniętej stronie szpaleru siła wiatru obniża się o 30 do 50%. Oddziaływanie szpaleru na sięga dwudziestokrotnej jego wysokości. Tak więc np.; szpaler roślinności o wysokości 5 m, ogranicza siłę wiatru w pasie szerokości 100 metrów.

Tradycyjnym zabiegiem prowadzącym do wzrostu zawartości substancji gliniastych w utworach torfowych i piaszczystych jest „naglinowanie”, które zabezpiecza trwale grunt

¹¹ Strefy buforowe stworzone z roślinności trawiastej i żywopłoty przyczyniają się do zatrzymywania erozji i osadzania porwanego przez wodę materiału. Ochronia to nie tylko pola ale i drogi, oraz ciekii wodne przed osadami i zamuleniem.

przed erozją wietrzną. Jeśli jest to ekonomicznie i technicznie możliwe (złóża gliny znajdują się blisko) należy stosować 300 - 1000 t/ha materiału gliniastego w celu stabilizacji powierzchni gleby. Należy dążyć do osiągnięcia 8-10% zawartości substancji gliniastych w wierzchniej warstwie piaszczystej gleby. Stosowanie mułu na powierzchni kamienistych lub piaszczystych gleb w ilości 5-15 t/ha po orce jest skutecznym sposobem ograniczającym erozję i zwiększającym zasobność i poprawiającym strukturę gleby.

Instrumentami działań przeciwdziałających erozji wietrznej może być:

1. Dotowanie sadzenia pasów roślinności zapobiegających erozji wietrznej.
2. Dotowanie działań na rzecz umacniania struktury glebowej (naglinowanie, marglowanie)
3. Dotowanie innych działań przeciwerozyjnych wynikających z Kodów Dobrej Praktyki Rolniczej.

b) Program budowy małej retencji,

Polega on na zabudowie małych cieków wodnych rzek siecią małych zbiorników wodnych. Należy ją rozumieć jako alternatywa wobec koncepcji budowy kaskad wielkich rzek polskich. Mały zbiornik wodny służyć bowiem może celom energetycznym, komunalno-bytowym, rekreacyjnym, przeciwpożarowym a także produkcji rybnej. Zbiornik taki jednocześnie poprawia i stabilizuje stosunki wodne okolicy. Małe akweny powiększają zdolności regeneracyjne ekosystemu w większym stopniu jeśli zaprojektowano odpowiednią zabudowę biologiczną, jego dna i brzegów (roślinność szuwarowa).

Modyfikacja zasad przeprowadzania melioracji wodnych. Melioracje są zabiegiem przeważnie pożądanym i oczekiwanym przez rolników ale sposób ich przeprowadzania jest coraz częściej krytykowany a dobroczynne skutki okazują się być krótkotrwałe. Spowodowane jest to jednostronnym charakterem realizowanych regulacji, często niestarannym ich projektowaniem i wykonaniem. Powszechną praktyką są głębokie melioracje polegające tylko na odwodnieniu terenu. Należy propagować melioracje płytkie w powiązaniu z systemami małej retencji.

Proponujemy rozważanie następujących instrumentów w tym zakresie:

1. Wsparcie budowy małych zbiorników wodnych.
2. Dotacje dla programów renaturalizacji i usprawnienia melioracji na obszarach przesuszonych.
3. Dotacje dla utrzymania i budowy oczek wodnych, małych bagien i torfowisk.

c) Program rozwoju rolnictwa ekologicznego (organicznego)

W zakresie rolnictwa ekologicznego rozważać można różnego rodzaju programy instrumenty. W krajach Unii dotuje się przeważanie działania na rzecz przestawienia gospodarstwa z intensywnego na organiczne.

Program ochrony różnorodności biologicznej w gospodarstwach ekstensywnych i organicznych:

- ⇒ reintrodukcja odmian przechowywanych w bankach danych z uwzględnieniem lokalnej specyfiki
- ⇒ dostosowanie odmian i ras do warunków produkcji ekstensywnej.
- ⇒ Uprawa i hodowla tradycyjnych i archaicznych ras i odmian zwierząt w ramach ochrony różnorodności biologicznej
- ⇒ gromadzenie, chów i hodowla archaicznych odmian roślin i zwierząt hodowlanych w wybranych gospodarstwach,
- ⇒ ochrona i pielęgnacja starych sadów, gdzie często zachowały się unikalne zasoby genowe i archaiczne odmiany drzew owocowych,
- ⇒ restytucja różnorodności gatunkowej na użytkach zielonych,
- ⇒ zachowanie i renaturalizacja siedlisk ekosystemów towarzyszących rolnictwu: miedz, okrajek, żywopłotów, oczek wodnych, śródpolnych, zadrzewień i zakrzaczeń.

d) Program ochrony różnorodności biologicznej w rolnictwie

Różnorodność biologiczna oznacza zróżnicowanie wszystkich możliwych żywych organizmów, z uwzględnieniem ziemskich, morskich oraz innych wodnych ekosystemów i zespołów ekologicznych, których są częścią, dotyczy to różnorodności w obrębie gatunku, pomiędzy gatunkami oraz różnorodności ekosystemów.

W Unii Europejskiej jako wymagające ochrony w skali europejskiej uznano następujące typy krajobrazu rolniczego:

- ⇒ ekstensywne systemy uprawy gruntów ornych,
- ⇒ pastwiska, niemodyfikowane użytki zielone, zarówno suche jak i podmokłe, włączając w to łąki użytkowane kośnie, szczególnie nawapienne użytki zielone, stępy, torfowiska niskie i wysokie, o
- ⇒ tradycyjne systemy trwałych upraw, tradycyjnie hodowane sady,
- ⇒ zrównoważone systemy leśno-łąkowe pastwiska, i inne obszary leśne zapewniające pasze i schronienie dla inwentarza.

Ochrona różnorodności biologicznej obszarów podmokłych i wodno-błotnych

W Polsce najbardziej wartościowe pod względem przyrodniczym obszary użytkowane rolniczo wiążą się z obszarami bagiennymi i podmokłymi. Dlatego proponuję rozważyć w uwzględnienie w programach agrośrodowiskowych następujących obszarów:

1. Gospodarstwa posiadające na swym obszarze torfowiska niezmeliorowane wszelkich typów
2. Gospodarstwa posiadające wilgotne użytki zielone będące stanowiskiem lęgowym i przebywania ptaków.
3. Obszary położone w zlewniach obiektów wrażliwych na przeazotowanie
 - a/ torfowisk
 - b/ jezior oligotroficznych i mezotroficznych
4. Gospodarstwa posiadające użytki w dolinach rzek będących „korytarzami ekologicznymi”
5. Użytki zielone uwzględnione w załącznikach „Dyrektywy habitatowej”²

² Dyrektywa EEC/43/92

Dla realizacji celów można zastosować następujące instrumenty:

- ⇒ Dotacje do zamiany gruntów ornych na użytki zielone
- ⇒ Ograniczenie nawożenia i ekstensyfikacja użytków zielonych
- ⇒ Odbudowa różnorodności gatunkowej roślinności zielnej na obszarach pastwisk i łąk podmokłych
- ⇒ Ograniczenia dotyczące terminów koszenia łąk
- ⇒ Wsparcie upowszechnia lokalnych ras „przeżuwaczy” dostosowanych do warunków (tradycyjne odmiany owiec, i bydła i koni (np. tarpany)
- ⇒ Wsparcie dla renaturalizacji stosunków wodnych - mała retencja
- ⇒ Rekompensaty za szkody w użytkach rolnych spowodowanych przez bobry i inne zwierzęta obszarów podmokłych

Ochrona różnorodności biologicznej dzikich populacji na obszarach rolniczych

Cały szereg obiektów punktowych i liniowych na obszarach rolniczych reprezentuje duże wartości przyrodnicze. Odziałują też one korzystnie na warunki produkcji rolniczej, chociaż patrząc z punktu widzenia partykularnych i krótkookresowych interesów mogą być traktowane jako powodujące straty w produkcji rolniczej. Są to np.:

1. Użytki na których bytują dzikie i chronione gatunki zwierząt (ptaki, bobry, etc.)
2. Użytki na których występują pomniki przyrody mające strefę ochronną i gniazda ptaków mające strefę ochronną
3. Stare miedze i tradycyjny układy pól
4. Wsparcie i ochrona pszczelarstwa
5. Budowa gniazd dla trzmieli, budek dla ptaków,
6. Tworzenie korytarzy ekologicznych w poprzek dróg (dla płazów)

Instrumenty stosowane dla realizacji ww. celów mogą być następujące:

- ⇒ Dotacje do uprawy tradycyjnych odmian jako zadania zleconego przez resort rolnictwa
- ⇒ Rekompensaty z tytułu ochrony miedz
- ⇒ Rekompensaty z tytułu utraconych korzyści i odszkodowania z tytułu strat spowodowanych
- ⇒ Dotacje do małych inwestycji zwiększających populacje dzikich zwierząt

Zabudowa biologiczna terenów rolnych i ochrona krajobrazu wiejskiego.

Polega ono na możliwie efektywnym rozmieszczeniu w obrębie zlewni różnych form użytkowania ziemi. Podstawowym jej warunkiem jest ukształtowanie w krajobrazie równowagi rolno - pastwiskowo - leśnej. Wspierany mogą być następującego rodzaju działania

1. Dotacje dla kształtowania i rewitalizacji krajobrazu rolniczego
 - a) koncentrowanie zalesień na obszarach wododziałowych gdzie są one efektywne z punktu widzenia retencji wodnej i modyfikacji klimatu lokalnego.
 - b) nasycanie krajobrazu szpalerami drzew i krzewów a szczególnie sadzenie żywopłotów, jako regulatorów stosunków wodnych w skali lokalnej,
 - c) tworzenie "korytarzy ekologicznych" rozumianych jako pasy naturalnego krajobrazu łączące wymienione rodzaje obszarów,
 - d) tworzenie stref ochronnych w na obszarach wzmożonej infiltracji.
2. Wspieranie działań na rzecz estetyzacji krajobrazu rolniczego i miejscowości.
3. Wspieranie działań na rzecz udostępnia obszarów rolniczych dla celów turystyki wiejskiej.

Propozycje ukierunkowania rozwoju rolnictwa na różnego rodzaju obszarach chronionych

Obszary chronionego krajobrazu

W myśl art. 26 ustawy o ochronie przyrody obszary chronionego krajobrazu obejmują wyróżniające się krajobrazowo tereny o różnych typach ekosystemów. Ich zagospodarowanie winno zapewniać stan równowagi ekologicznej systemów przyrodniczych. Obszary chronionego krajobrazu są uwzględniane w planach zagospodarowania przestrzennego. Mają one surowsze standardy niż obszary niechronione jak chodzi o ochronę środowiska, lokalizację inwestycji, ochronę gruntów rolnych.

Podstawowym jednak zadaniem wynikającym z ustawy o ochronie przyrody jest ochrona równowagi przyrodniczej. Nie oznacza to zaniechania działań gospodarczych tych obszarach a proekologiczne ich ukierunkowanie i działania mające na celu przywrócenie lub wzmocnienie tej równowagi.

Podstawowym jednak zadaniem wynikającym z ustawy o ochronie przyrody jest ochrona równowagi przyrodniczej. Nie oznacza to zaniechania działań gospodarczych tych obszarach a proekologiczne ich ukierunkowanie i działania mające na celu przywrócenie lub wzmocnić tej równowagi.

1. Sanitacja wsi
2. Działania na rzecz małej retencji
3. Działania na rzecz upiększenia siedlisk
4. Działania na rzecz ochrony i kształtowania krajobrazu i renaturalizacji
5. Wsparcie programów zalesiania
6. Wsparcie programów udostępniania turystycznego obszarów rolniczych

Użytki ekologiczne

Wśród nowych form ochrony przyrody, szczególne znaczenie dla obszarów rolnych posiadają użytki ekologiczne. Ta nowa forma ochrony przyrody, wprowadzona na mocy 30 art. ustawy o ochronie przyrody, daje władzom regionalnym i samorządom lokalnym, nowe możliwości ochrony ważnych przyrodniczo elementów krajobrazu rolniczego. Zgodnie z ustawą "Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania unikatowych zasobów genowych i typów środowisk jak: naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne "oczka wodne", kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nie użytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalane, skarpy, kamieńce itp."

Proponowane instrumenty polegają na rekompensatach z tytułu zaniechania działalności rolniczej (lub jej ograniczenia) wysokości dochodu z alternatywnych kierunków produkcji, zwolnienie od podatków. Rekompensata wysokości ceny 20q żyta na 1 ha przeliczeniowy przypadku odłogowania

Parki krajobrazowe

Optymalnym, rzadko jednak możliwym rozwiązaniem jest zachowanie tradycyjnych sposobów produkcji rolnej, tradycyjnego rozłogu pól, miedz, chowu tradycyjnych ras zwierząt. Zaleca się rozwój gospodarstw biodynamicznych i wszelkie formy rolnictwa ekstensywnego.

Należy rozważyć czy obszary parków krajobrazowych nie są odpowiednie do tego rodzaju działań jak: identyfikacja i gromadzenie tradycyjnych i archaicznych ras zwierząt i roślin. W oparciu o te odmiany można prowadzić w sposób ekologiczny produkcję rolną na obszarach

otaczających. Tradycyjne odmiany, lepiej niż nowoczesne są dostosowane do ekstensywnych tradycyjnych i organicznych metod produkcji.

1. Utrzymywanie i reintrodukcja specyficznych form użytkowania ziemi i sposobów produkcji,
2. Utrzymywanie i reintrodukcja archaicznych odmian i ras
3. Wspieranie turystycznego udostępniania obszarów rolnych
4. Wspieranie tradycyjnego i regionalnego budownictwa.

ORGANIZACJA PROGRAMÓW WSPIERAJĄCYCH ADAPTACJĘ POLITYKI ROLNEJ UNII EUROPEJSKIEJ

Wdrożenie zasad polityki rolnej Unii Europejskiej, w tym tych "ekologicznych" wymaga długich przygotowań eksperymentalnych próbnych programów i badań na małych obszarach, zanim zostaną włączone do systemu prawnego i finansowego rolnictwa. Uwzględniając, kilkuletni co najmniej okres potrzebny na zbieranie doświadczeń w tym zakresie eksperymentalne programy w zakresie wdrożenia Zarządzenia EEC/2078/92 z 30 czerwca 1992 roku o metodach produkcji rolniczej zgodnej z wymogami ochrony środowiska i ochrony krajobrazu, winny rozpocząć się w krótkim czasie.

Możliwość wsparcia takich eksperymentów stwarzają fundusze Unii Europejskiej przede wszystkim PHARE. Od roku 1995 Polska ma także prawo uczestniczyć w wewnętrznych programach Unii Europejskiej, które do tej pory były niedostępne w Polsce. Unia posiada cały system programów pomocy regionalnej, kulturalnej, edukacyjnej, naukowej i ekologicznej, które są słabo znane w naszym Kraju.

Warto na przykład opracować projekt, który mógłby być finansowany ze środków PHARE którego celem będzie wspieranie na wybranych obszarach chronionych Suwalszczyzny rozwoju rolnictwa w sposób uwzględniający wymogi ochrony środowiska i przyrody.

Program mógłby realizować zadania określone powyżej. Byłby to eksperyment polegający na zastosowaniu w warunkach Europy Środkowej zasad polityki rolnej Unii. Byłby on więc nie tylko korzystny dla rolnictwa regionu, ale i interesujący na Unii Europejskiej.

Z punktu widzenia rolnika !

Podsumowując: Jakie decyzje będzie musiał podjąć rolnik odnośnie swego gospodarstwa by zapewnić wypełnienie wymogów ochrony środowiska i odnieść z tego korzyść ekonomiczną?

Może w tym pomóc określić poniższa lista kontrolna?

Czy moje gospodarstwo jest położone na specjalnych obszarach z punktu widzenia ochrony środowiska i przyrody?

specjalne obszary chronione (Dyrektywa Habitatowa i Ptasia),

obszary wrażliwe (Dyrektywa Azotanowa),

mniej korzystne obszary

obszary objęte przez regionalne cele polityki rolnej (1 lub 5b) funduszy strukturalnych,

obszary objęte strefowymi agro-środowiskowymi programami (EEC No 2078/92).

Jakie ekologiczne czynniki powinienem wziąć pod uwagę w moim wyborze?

ochrona zasobów naturalnych,

wyбір właściwych pestycydów (Dyrektywa 91/414/EEC),

dotyczące programów odłogowania,

dotyczące skutków intensywnej gospodarki.

*Jakie ekologiczne czynniki powinienem wziąć pod uwagę w moich działaniach ?
dobre wykorzystanie pestycydów (Dyrektywa 91/414/EEC-i przepisy dotyczące ich pozostałości),*

dobre praktyki rolnicze (Dyrektywa azotanowa)

ograniczenie ilości wykorzystywanego obornika (Dyrektywa Azotanowa),

ograniczenie ilości wykorzystywania odpadów oczyszczalni ścieków.

Co jeszcze mogę dobrowolnie zrobić dla stanu środowiska?

mało intensywne rolnictwo (Rozporządzenie 2078/92),

rolnictwo organiczne tzw. ekologiczne (Rozporządzenie 2092/91 i 2078/92),

ochrona różnorodności biologicznej i zasobów naturalnych (Rozporządzenie 2078/92),

ochrona i konserwacja krajobrazu (Rozporządzenie 2978/92).

Czy mogę skorzystać z innych środków i programów tylko pośrednio powiązanych ze środowiskiem?

oznakowanie

Rozporządzenie No 2328/91

LEADER

szkolenia i programy demonstracyjne w celu promowania dobrych praktyk rolniczych (Rozporządzenie 2078/92).

Słowniczek

Biosfera oznacza wszystkie ziemskie ekosystemy włączając wszystkie żywe istoty i ich środowisko życia

Biotop - obszar zasiedlony przez określone gatunki istot żywych odznaczający się jednolitością warunków siedliskowych, stanowi przestrzeń życiową do której żyjące tam gatunki są przystosowane

Ekosystem oznacza dynamiczne zgrupowanie roślin, zwierząt i mikroorganizmów oraz ich nieożywione środowisko wspólnie tworzące jednostkę funkcjonalną.

Ekotyp - forma w obrębie gatunku przystosowana do specyficznych warunków ekologicznych siedliska

Fotosynteza to proces w wyniku którego rośliny i niektóre bakterie wytwarzają substancje organiczne potrzebne do życia wykorzystując światło słoneczne jako źródło energii

Gatunek - podstawowa jednostka w systematyce roślin i zwierząt

Gatunki endemiczne to gatunki żyjące tylko na jednym określonym terytorium

Konwencje to prawnie wiążące państwa umowy pomiędzy państwami lub organizacjami integracji gospodarczej (jak Unia Europejska), w którym państwa zobowiązują się do wypełniania określonych zobowiązań

Migracja- przemieszczanie się zwierząt

Obszar chroniony oznacza geograficznie wydzielony obszar, objęty ochroną lub specjalnym zagospodarowaniem mającym na celu ochronę.

Ochrona ex-situ (w warunkach sztucznych) oznacza ochronę składników różnorodności biologicznej poza ich naturalnym środowiskiem

Ochrona in-situ (w warunkach naturalnych) oznacza ochronę ekosystemów i naturalnych siedlisk gatunków oraz utrzymanie i restytucję zdolnych do życia populacji w ich naturalnym środowisku, a w przypadku udomowionych lub hodowanych gatunków, w otoczeniu, w którym rozwinęły swoje specyficzne właściwości.

Ocena oddziaływania na środowisko procedura administracyjna lub sądowa, z udziałem inwestora, administracji i społeczności lokalnej w trakcie której podstawie wykonanego studium skutków planowanej inwestycji, która mogą być szkodliwe dla środowiska, dokonuje się zatwierdzenia warunków ekologicznych inwestycji

Organizmy to wszystkie twory biologiczne, zarówno jednokomórkowe jak wielokomórkowe, jak i niekomórkowe, zdolne do rozmnażania się lub przenoszenia materiału genetycznego, włączając w to wirusy, kultury komórkowe zwierząt i roślin, lecz wyłączając molekuly DNA (kwas dezyksorybonukleinowy)

Producenci - samożywne rośliny w ekosystemie produkujące materię organiczną

Produkcja pierwotna materia organiczna (resztki organizmów jak obumarłe liście) produkowane przez organizmy roślinne i bakterie

Reducenci - cudzożywne drobnoustroje (bakterie, grzyby) rozkładające martwe szczątki oraz wydaliny roślin i zwierząt na proste związki organiczne i mineralne

Rozwój zrównoważony to taka strategia rozwoju w którym cele ekonomiczne są ściśle zharmonizowane z celami społecznymi i ekologicznymi, w celu zapewnienia trwałości rozwoju i korzystnych warunków życia naszego i przyszłych pokoleń ludzkości a także przyrody

Różnorodność biologiczna oznacza zróżnicowanie wszystkich żywych organizmów występujących na Ziemi w ekosystemach lądowych, morskich i słodkowodnych oraz w zespołach ekologicznych, których są częścią; dotyczy to różnorodności w obrębie gatunku, pomiędzy gatunkami oraz różnorodności ekosystemów.

Różnorodność biologiczna nie jest sumą wszystkich ekosystemów, gatunków i ras zwierząt, roślin dziko żyjących i udomowionych, lecz jest cechą określającą zróżnicowanie między tymi taksonami i w ich obrębie. Inny charakter ma definicja **zasoby biologiczne**, która oznacza z reguły użytkowane przez ludzi komponenty różnorodności biologicznej. Konwencja używa również terminu **elementy różnorodności biologicznej**, których liczba i relacje ilościowe między nimi determinują stopień zróżnicowania ekosystemów, gatunków i ras czyli **różnorodność biologiczną**.

Siedlisko oznacza miejsce lub typ miejsca, gdzie organizm lub populacja występują w sposób naturalny.

Zrównoważone użytkowanie oznacza użytkowanie elementów różnorodności biologicznej w taki sposób i z taką intensywnością, by nie prowadziło ono do zubożenia różnorodności biologicznej i pozwoliło utrzymać jej zdolność do zaspokajania potrzeb i pragnień obecnych i przyszłych pokoleń.

Brakuje w języku polskim słowa wiernie odpowiadającego angielskiemu słowu **sustainable**. Często termin **sustainable use** tłumaczy się jako **trwałe, harmonijne lub zrównoważone użytkowanie**. Chodzi tu o taki sposób i intensywność użytkowania zasobu, które nie zagrażałyby jego trwaniu i odnawianiu się.

Zasoby biologiczne obejmują zasoby genetyczne, organizmy lub ich części, populacje lub jakiegokolwiek inne żywe elementy ekosystemu, które obecnie lub w przyszłości mogą być wykorzystywane lub stanowić mogą jakąś wartość dla ludzkości.

Są to np.: gatunki drzew użytkowane przez leśnictwo, zwierzęta łowne pozyskiwane przez myśliwych, zbierane zioła, łowione i chwytny przez wędkarzy ryby.

Spis najważniejszych aktów prawnych Polski i Unii Europejskiej dotyczących rolnictwa i ochrony środowiska

- Ustawa z dnia 29.12.1993 r. o utworzeniu Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) z późniejszymi uzupełnieniami; (Dz. U. Nr 1/94 poz.3).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30.01.1996 r. w sprawie szczegółowych kierunków działań Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz sposobów ich realizacji (Dz. U. Nr 16/96, poz. 82 z późniejszymi zmianami),
- Zarządzenie Nr 10 Ministra Finansów z dnia 28 lutego 1997 r., w sprawie trybu rozpatrywania w Ministerstwie Finansów wniosków o udzielenie poręczenia i gwarantowanie spłaty ze środków budżetu państwa kredytu bankowego oraz w sprawie utworzenia Komisji Kwalifikacyjnej do Spraw Poręczeń Skarbu Państwa (niepublikowane).
- Ustawa o finansowaniu gmin (Dz.U. Nr 129, poz. 600 z 1993; Dz.U. Nr 105, poz. 509 z 1994; Dz.U. Nr 124, poz. 601 z 1995; Dz.U. Nr 154, poz. 794 z 1995; Dz.U. Nr 149, poz. 704 z 1996; Dz.U. Nr 156, poz. 774 z 1996).
- Ustawa o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu z 1994.12.14 (Dz.U. 97 Nr 25, poz. 128, Dz.U. 97 Nr 28, poz. 153, Dz.U. 97 Nr 41, poz. 255, Dz.U. 97 Nr 63, poz. 403, Dz.U. 97 Nr 93, poz. 569, Dz.U. 97 Nr 107, poz. 692).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 marca 1997 w sprawie zakresu, trybu i warunków wspierania środkami z budżetu państwa na rok 1997 realizacji regionalnych programów restrukturyzacyjnych oraz tworzenia instytucji lokalnych (Dz.U. Nr 31, poz. 175 z 1997 r., Dz.U. Nr 110 poz. 717 z 1997 r.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 1996 r. w sprawie trybu i warunków przyznawania dotacji z budżetu państwa na dofinansowanie inwestycji infrastrukturalnych realizowanych w systemie robót publicznych jako zadania własne gmin zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym (Dz.U. Nr 56, poz. 253 z 1996, Dz.U. Nr 110 poz. 720 z 1997 r.)
- Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym z 1994.07.07 (Dz.U. 89 poz. 415 z 1994 r. wraz ze zmianą w Dz.U. Nr 111, poz. 726 z 1997 r.
- Rozporządzenie Rady (EWG) 2078/92 z dnia 30.06.1992r. dotyczące metod produkcji rolniczej zgodnej z wymogami ochrony środowiska i zachowania krajobrazu, uzupełnione rozporządzeniem Komisji (WE) 746/96 z dnia 24.04.1996r. ustanawiającym szczegółowe zasady stosowania rozporządzenie Rady EWG 2078/92;
- Rozporządzenie Rady EWG 2080/92 z dnia 30.06.1992r. ustanawiające program pomocy finansowej Wspólnoty dotyczący środków działania na rzecz gospodarki leśnej w rolnictwie, uzupełnione rozporządzeniem Komisji (WE) 1054/94 z dnia 5.05.1994r. ustanawiającym szczegółowe zasady monitoringu finansowego programów zatwierdzonych w ramach rozporządzenia Rady (EWG) 2080/92;
- Dyrektywa Rady (EWG) 91/976 dotycząca ochrony wód przed zanieczyszczeniami azotanami ze źródeł rolniczych;
- Dyrektywa Rady (EWG) 79/409 dotycząca ochrony dzikiego ptactwa;
- Dyrektywa Rady (EWG) 92/44 dotycząca naturalnych siedlisk oraz dzikiej fauny i flory.
- Ustawa z dnia 16.10.1991 r. o ochronie przyrody Dz. U. 1991 nr 114, poz.492; Konwencja o obszarach wodno - błotnych mających znaczenie międzynarodowe zwłaszcza jako środowisko życiowe ptactwa wodnego, Dz. U. nr 7 i zał. do nr 7 z dnia 29 marca 1978 r., poz. 24 i 26;
- Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska;
- Ustawa z dnia 28 września 1992 r. o lasach;

- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym;
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997, o zmianie ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. z dn. 29 października 1997, Nr 133, poz. 885).
- Rozporządzenie Ministra OŚZNiL z dnia 25 sierpnia 1992 r. w sprawie szczególnych zasad i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki leśnej;
- Rozporządzenie Ministra OŚZNiL z dnia 6 stycznia 1995 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt;
- Rozporządzenie Ministra OŚZNiL z dnia 6 kwietnia 1995 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin.
- Dyrektywa Rady 91/271/EWG w sprawie utylizacji miejskich ścieków,
- Dyrektywa Rady 80/778/EWG w sprawie wody pitnej,
- Dyrektywa Rady 76/464/EWG w sprawie odprowadzania niebezpiecznych substancji do wody,
- Dyrektywa Rady 91/676/EWG w sprawie ochrony wód przed zanieczyszczeniami wywołanymi azotanami ze źródeł rolniczych;
- Dyrektywa Rady 75/440/EWG w sprawie wymaganej jakości wód powierzchniowych przeznaczonych do pobierania wody pitnej.
- Dyrektywa Rady 86/68/EWG w sprawie ochrony wód podziemnych przed zanieczyszczeniem
- Zarządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 7 lipca 1986 roku w sprawie rolniczego wykorzystania ścieków.
- Rozporządzenie Rady (EWG) Nr 2081/93 wnoszące poprawki do Rozporządzenia (EWG) Nr 2052/88 w sprawie zadań Funduszy Strukturalnych i ich efektywności oraz koordynacji ich działalności w odniesieniu do samych funduszy, jak i funkcjonowania Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz innych instrumentów finansowych,
- Rozporządzenie Rady (EWG) Nr 2082/93 wnoszące poprawki do Rozporządzenia (EWG) Nr 2052/88, w którym sformułowano postanowienia odnoszące się do realizacji Rozporządzenia (EWG) Nr 2052/88 w zakresie dotyczącym uzgadniania wzajemnych działań przez poszczególne Fundusze Strukturalne oraz ich koordynacji z operacjami Europejskiego Banku Inwestycyjnego i innymi instrumentami finansowymi,
- Rozporządzenie Rady (EWG) Nr 2083/93 wnoszące poprawki do Rozporządzenia (EWG) Nr 4254/88 precyzującego postanowienia odnośnie wprowadzenia w życie Rozporządzenia (EWG) Nr 2052.88 w zakresie dotyczącym Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego,
- Rozporządzenie Rady (EWG) Nr 2084/93 wnoszące poprawki do Rozporządzenia (EWG) Nr 4255/88 precyzującego postanowienia odnośnie wprowadzenia w życie Rozporządzenia (EWG) Nr 2052.88 w zakresie dotyczącym Europejskiego Funduszu Socjalnego,
- Rozporządzenie Rady (EWG) Nr 2085/93 wnoszące poprawki do Rozporządzenia (EWG) Nr 4256/88 precyzującego postanowienia odnośnie wprowadzenia w życie Rozporządzenia (EWG) Nr 2052.88 w zakresie dotyczącym Sekcji Orientacji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej,

- Rozporządzenie Rady (EWG) Nr 2080/93 precyzującego postanowienia odnośnie wprowadzenia w życie Rozporządzenia (EWG) Nr 2052/88 w zakresie dotyczącym instrumentu finansowego do spraw orientacji w dziedzinie rybołówstwa
- Decyzja Rady (WE) z 1 stycznia 1995 r. dostosowująca instrumenty dotyczące przystąpienia nowych krajów członkowskich do Unii Europejskiej (95/1/WE, Euratom, EWWiS)
- Rozporządzenie Rady (WE) Nr 3193/94 wnoszące poprawki do Rozporządzenia (EWG) Nr 2052/88 w sprawie zadań Funduszy Strukturalnych i ich efektywności oraz koordynacji ich działalności w odniesieniu do samych funduszy, jak i funkcjonowania Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz innych instrumentów finansowych, jak również do Rozporządzenia (EWG) Nr 4253/88, wprowadzającego w życie Rozporządzenie (EWG) Nr 2052/88.
- Rozporządzenia (EWG) Nr 792/93 ustanawiające finansowy instrument spójności,
- Rozporządzenia (EWG) Nr 1164/93 ustanawiające Fundusz Spójności.
- Ustawa z dnia 16 października 1991 o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 116, Poz 492)

Spis literatury

1. Baldock D., 1989: "Agriculture and Habitat Loss in Europe" WWF International CAP discussion paper nr.3 WWF, London
2. von Meyer, H. 1988: The Common Agricultural Policy and the Environment. the Effects of Price Policy and Options for its Reform, WWF International CAP Discussion Paper nr 1, Gland
3. Baldock D. 1989: The CAP Structures Policy, WWF international CAP Discussion Paper no 2, Gland
4. Instytut Ochrony Środowiska, 1993: "Dokumenty Końcowe Konferencji Narodów Zjednoczonych "Środowisko i Rozwój" Rio de Janeiro 3-14 czerwca 1992 SZCZYT ZIEMI" Warszawa
5. European Commission, 1997: CAP working notes, Agriculture and environment, Brussels
6. Sarul J., 1994: "Harmonization agriculture with nature conservation in Poland"
7. Paper for the Council of Europe Seminar on Nature Conservation and New Farming Technologis for Central and Eastern European Specialist Dijon (France) 13 - 17 September 1994"
8. Sarul J., 1994: "Program harmonizacji sposobów produkcji rolniczej z wymogami ochrony przyrody w Związku Gmin Północno-Wschodnich "Szelment"; (maszynopis) Warszawa
9. Instytut Ochrony Środowiska, 1994: "Konwencja o różnorodności biologicznej" (tłumaczenie robocze).
10. Kostrowicki J., 1962: "Instrukcja szczegółowego zdjęcia użytkowania ziemi", red. J. Kostrowicki, Dokumentacja Geograf. z.3/1962, Warszawa, ss. 25- 27;
11. Kostrowicki J. i Kulikowski R., 1971: "Przeglądowe zdjęcie użytkowania ziemi. Projekt instrukcji", Dokumentacja Geograf. z.2/1971 s. 26;
12. Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, 1998: „Projekt Narodowego Programu Przygotowania do członkostwa w Unii Europejskiej” Warszawa
13. Szczęsny R. Zróżnicowanie produkcji rolnictwa polskiego w aspekcie gospodarki żywnościowej w 1990 r.